

Jalostuksen tavoiteohjelma

Sarplaninac

Hyväksytty rotua harrastavan yhdistyksen yleiskokouksessa 12.12.2021
Hyväksytty rotujärjestön yleiskokouksessa [pp.kk.vuosi]
SKL:n jalostustieteellinen toimikunta hyväksynyt [pp.kk.vuosi]

Sisällys

1. YHTEENVETO	3
2. RODUN TAUSTA	5
3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA.....	6
4. RODUN NYKYTILANNE.....	6
4.1. Populaation rakenne ja jalostuspohja.....	6
4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet	14
4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta	14
4.2.2 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa.....	14
4.2.3 Käyttö- ja koeominaisuudet	16
4.2.4 Kotikäyttäytyminen ja lisääntyminen	16
4.2.5 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohtista sekä niiden korjaamisesta	17
4.3. Terveys ja lisääntyminen.....	18
4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat.....	18
4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet ja viat.....	25
4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt	26
4.3.4 Lisääntyminen	27
4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet.....	27
4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä	28
4.4. Ulkomuoto	28
5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA.....	29
6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	31
6.1 Jalostuksen tavoitteet	31
6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille	31
6.3 Rotujärjestön toimenpiteet	32
6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin.....	32
6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta	34
7. LÄHTEET	34
8. LIITTEET	34

1. YHTEENVETO

Rodun käyttötarkoitus

Šarplaninac on vanha ja alkukantainen laumanvartijarotu, jota alkuperämaissa eli entisen Jugoslavian alueella käytetään edelleen karjanvartijana sekä armeijan ja rajavartioston vartiointi- ja rajanvalvontatehtävissä. Suomessa rotu on yhä harvinainen, vaikka ensimmäinen yksilö tuotiin Suomeen jo vuonna 1989. Geneettinen populaatio Suomessa on kuitenkin suhteellisen laaja, huomioiden että koiria on määrällisesti vähän. Tähän on päästy tuomalla koiria ulkomailta, lähinnä alkuperämaista.

Jalostuspohjan pitäminen mahdollisimman laajana onkin yksi tärkeimpiä lähtökotia, lisäksi korkea sukusiitosastetta tulee välttää. Uudessa jalostuksen tavoiteohjelmassa tuodaan esille ne tavoitteet, joita šarplaninacien jalostukselle on Suomessa asetettava, jotta kasvatusta on jatkossakin ylipäättään mahdollista. Jalostuksen painopisteitä ovat terve rakenne sekä laumanvartijalle tyypillisen luonteen ja käyttöominaisuuksien vaaliminen, unohtamatta rodulle tyypillistä ulkomuotoa. Kasvattajien tulisi kiinnittää huomiota kokoon, joka on rodulla ollut kasvusuunnassa. Koirat ovat kehittyneet liian suuriksi ja massiivisiksi pysyäkseen terveinä, ja kyetäkseen toimimaan alkuperäisessä käyttötarkoituksessa. Erittäin suurten koirien jalostuskäyttöä tulisikin harkita tarkoin, jotta koirien koko ei suurene entisestään. Rodun koon rajoittaminen on tullut ajankohtaiseksi myös Serbian ja Makedonian välisissä keskusteluissa, ollen keskustelunaiheena jo vuosia rotumääritelmän muuttamiseksi. Serbialaiset haluavat ylärajan koiran koolle, sen sijaan makedonialaiset eivät halua rajoituksia. Jalostuksen tavoiteohjelman tarkoituksena on myös pohtia rodun nykytilannetta erilaisista näkökulmista sekä jakaa tietoa rodusta kiinnostuneille henkilöille. Šarplaninacien terveystilanteesta on vähän tilastotietoa aiemmista kyselytutkimuksista huolimatta. Myöskään alkuperämaista ei löydy tutkittua tietoa.

Keskeisimmät jalostustavoitteet sekä toimenpiteet niiden saavuttamiseksi

Luonne ja käyttäytyminen	
Tavoitteet	PEVISA, jalostussuositukset, muut toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none">Alkuperäisen luonteen ja käyttöominaisuuksien vaaliminen.Ehkäistään rodulle epätyypillisten luonteenpiirteiden yleistymistä.	<ul style="list-style-type: none">Koirien omistajien informointi työkäyttöominaisuuksista.Kannustetaan MH-luonnekuvaukseen ja luonnetestiin.

Terveys	
Tavoitteet	PEVISA, jalostussuositukset, muut toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none">Rodun tulee pystyä käyttötarkoituksensa mukaiseen toimintaan terveytensä puolesta.Terve ja pitkäikäinen koira.Vähennetään ja ennaltaehkäistään vakavien perinnöllisten sairauksien leviämistä.	<ul style="list-style-type: none">PEVISA-vaatimukset lonkkien ja kyynärien osalta.Koiraa, jolla on vakava perinnöllinen sairaus, ei saa käyttää jalostukseen. Jos koiralla on lievä sairaus, se tulee parittaa siltä osin terveen kanssa.Terveyttä ja rodussa esiintyviä sairauksia seurataan (mm. terveystutkimukset) ja kannustetaan avoimuuteen niiden suhteen.Kannustetaan omistajia teettämään terveystutkimukset myös ei-jalostuskoirille.

	<ul style="list-style-type: none"> Kannustetaan kasvattajia selvittämään jalostuskoirien suvussa olevat sairaudet
--	--

Lisääntyminen	
Tavoitteet	PEVISA, jalostussuositukset, muut toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> Šarplaninac on hyvä lisääntymään, eikä rodussa ole yleensä astumisvaikeuksia ja synnytykset tapahtuvat pääosin luonnollisesti. Säilytetään hyvät lisääntymisominaisuudet 	<ul style="list-style-type: none"> Kartoitetaan tilannetta tarvittaessa terveystarkastuksella Seurataan tilannetta muissa maissa

Rakenteen ja anatomian terveys	
Tavoitteet	PEVISA, jalostussuositukset, muut toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> Säilytetään rakenne terveenä ja liioittelemattomana, niin että rotu soveltuu hyvin alkuperäiseen käyttötarkoitukseensa Pidetään ulkomuoto vastaisuudessa rotumääritelmää vastaavana. Koon kasvun hillitseminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Jalostuspäivät ja jalostustarkastus pyritään järjestämään joka vuosi (vähintään joka toinen vuosi). Seurataan niiden sekä näyttelytulosten pohjalta mahdollisia ei-toivottuja piirteitä rakenteessa ja ulkomuodossa.

Käyttöominaisuudet	
Tavoitteet	PEVISA, jalostussuositukset, muut toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> Käyttöominaisuuksiin sopiva, rodunomainen luonne säilytettävä. Vältettävä liian suurta ja raskasta tyyppiä. Huomioitava oikea työkoiralta vaadittava turkinlaatu. 	<ul style="list-style-type: none"> Jalostustarkastus pyritään pitämään vähintään joka toinen vuosi.

Jalostuspohja	
Tavoitteet	PEVISA, jalostussuositukset, muut toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> Potentiaalisten jalostuskoirien mahdollisimman monipuolinen jalostuskäyttö Sukusiitosprosentti ollut vuosia 0% ja tämä suuntaus halutaan säilyttää jatkossakin Mahdollisimman laajan geenipohjan säilyttäminen ja lisääminen. 	<ul style="list-style-type: none"> Ylläpidetään kontakteja ulkomaille. PEVISA-rajoitusten tarkistus. Uusintayhdistelmien välttäminen Potentiaalisten jalostuskoirien kartoittaminen mm. tapaamisten, jalostuspäivien yms. avulla ja näiden koirien monipuolinen käyttö

Pentueiden rekisteröintiin vaikuttavat ehdot 1.1.2023-31.12.2027

Šarplaninac kuuluu PEVISA-ohjelmaan ja tästä syystä pentueen vanhemmilla on oltava astutusohjelmalla lonkka- ja kyynärnivelpöytäkuvaustulokset. Kuvauksen alaikäraja on 18kk. Rekisteröinnin raja-arvona on lonkkaniveldysplasian aste D ja kyynärniveldysplasian arvo 2.

Pentueen sukusiitosaste max. 6,25%. Pentueen sukusiitosaste lasketaan viidellä sukupolvella ja laskennassa huomioidaan Kennelliiton tiedostossa olevat esivanhemmat.

2. RODUN TAUSTA

Alkuperä ja käyttötarkoitus

Šarplaninac on erittäin vanha rotu. Tämä molossien jälkeläinen paimensi ja vartioi karjaa Balkanin niemimaalla jo illyyrieni (muinaiset albaanit) ja roomalaisten aikana, eräiden lähteiden mukaan jopa 10 vuosisataa eKr.

Rodun kehitys nykyiseen muotoonsa

Šarplaninac on saanut nimensä Shar Planina - vuorijonosta, joka sijaitsee Serbian eteläosassa ja Pohjois-Makedoniassa. Historia on erilaisten yhteensattumien vuoksi virallisesti tunnettu rodun nykyisellä nimellä vasta vuodesta 1957. Rotu esitettiin ensimmäisen kerran Ljubljanan kansainvälisessä koiranäyttelyssä vuonna 1926. Šarplaninac rekisteröitiin Kansainväliseen Kennelliittoon (FCI) vuonna 1939 Illyyriani paimenkoirana, numerolle 41. Sitä on virheellisesti joskus kutsuttu Karsin alueen mukaan karstinpaimenkoiraksi, joka on kuitenkin eri rotu. Vuonna 1954 nimi muutettiin Jugoslavian Kennelliiton toimesta (Makedonian - Jugoslavian paimenkoiraksi) šarplaninaciksi. Šarplaninac on Makedonian kansalliskoira, ja sillä on muutenkin erityinen merkitys sekä maan historiassa, että nykypäivänä. Vuoristojen paimenet ovat käyttäneet šarplaninacia laumaa vartioivana paimenkoirana petoeläimiä ja varkaita vastaan jo ammoisista ajoista myös Serbiassa, Montenegrossa ja Bosniassa. Edelleen rotua käytetään hyvin paljon myös alkuperäisissä tehtävissä eläinvahtina ympäri maailmaa, erityisesti Balkanin alueella. Rotua on arvostetaan alkuperäisessä työkäytössä myös muissa maissa, mm. Euroopassa ja USA:ssa sekä Australiassa.

Pohjois-Makedoniassa ja muualla entisen Jugoslavian alueella koirien tarkkaa lukumäärää on vaikea sanoa, koska sieltä löytyy paljon myös ns. työ-, vuoristo- ja kotikoiria, jotka eivät ole missään rekisterissä. Arvio šarplaninacien määrästä koko Balkanin alueella on n. 70 000, ja niistä n. 7000 on rekisteröityä (tietolähde: Rade Vesic, Serbia). Suurimmat kannat Balkanin ulkopuolelta löytyvät Unkarista ja Ranskasta. Tanskassa rotu on kielletty.

Sukulaisrotut, joiden kanssa yhteinen kehityshistoria

Mesoliittisella kaudella noin 3000-9000 vuotta ennen ajanlaskun alkua syntynyt paimentolaiskulttuuri on luonut laumanvartijakoirat. Tiibetinmastiffin kaltaisia mastiffityyppisiä koiria pidetään näiden rotujen esi-isänä. Kulttuuri on siis vuosituhansien mittainen. Tästä löytyy myös dokumentaatiota, esimerkiksi muinainen roomalainen kirjailija, Marcus Terentius Varro (116-27 eaa.), on kirjoittanut ”Res Rusticaen”, joka kertoo maanviljelyskulttuurista ja siinä kuvaillaan valkoisia, suuria, lampaita vartioivia koiria, jotka pelottomasti toimivat niin petoja kuin tunkeilijoita vastaan.

Läheisin sukulaisrotu on samoilta alueilta kotoisin oleva karstinpaimenkoira, joka on kooltaan pienempi. Entisen Jugoslavian lähialueilta kotoisin oleva karpaattienkoira (Romaniasta) muistuttaa myös hyvin paljon šarplaninacia.

Eri linjat

Suomessa olevat koirat ovat varsin monipuolisesti eri linjoista ja eri maista. Viimeisimpien 10 vuoden aikana Suomessa rekisteröityjen ja jalostuskäytössä jo olleiden koirien taustalta kuitenkin voidaan eritellä muutamia linjoja, jotka esiintyvät useampien koirien taustalla ja tämä tulee huomioida jalostuskäyttöä suunniteltaessa. On kuitenkin runsaasti koiria, joiden sukutauluissa ei näitä koiria esiinny ja on myös erisukuisia potentiaalisia jalostuskoiria, joilla ei ole ollut vielä lainkaan jälkeläisiä.

Ensimmäiset koirat Suomessa, koiramäärän kehitys

Ensimmäinen šarplaninac, narttu Lili-Marlen tuli Suomeen vuonna 1989. Tällä nartulla ei ole lainkaan jälkeläisiä. Parin vuoden aikana rodun edustajia tuotiin vajaa kolmekymmentä yksilöä lähinnä entisen Jugoslavian alueelta, mutta myös Ranskasta ja Unkarista. Ensimmäinen pentue syntyi Suomeen 1992,

Sarnac-kenneliin Meca Siva-nimiselle nartulle. Narttu astutettiin Ranskassa Efo od Gim-A- nimisellä uroksella ja pentueeseen syntyi kahdeksan pentua. Rotu on ollut Suomessa tunnettu yli 30 vuotta, mutta šarplaninacien määrä ei ole kasvanut sitten alkuvuosien. Rekisteröintimäärät ovat vaihdelleet 0-24 koiraan vuodessa. Joinakin vuosina ei siis ole rekisteröity yhtään koira. Lukumäärän vähäisyys johtuu koirien alkukantaisesta luonteesta ja myös suomalaisten kasvattajien ja rodun harrastajien vähäisyydestä. Juuri luonteen takia kasvattajan ammattitaito onkin tämän rodun kohdalla erittäin tärkeää. Kysytään silmää valittaessa pennuille sopivaa kotia ja oikeaa perhettä, ja myös kanttia kieltäytyä, jos vähääkään epäillään ostajaehdokkaan sopivuutta. Itsestään selvää on, että kasvattajan ja uusien omistajien välinen yhteydenpidon tulisi jatkua koko koiran eliniän.

3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA

Nykyinen rotua harrastava yhdistys/järjestö ja aiemmat rotujärjestöt

Rotuyhdistys Suomen Sarplaninac ry perustettiin 15.8.1992 Palvaanjärvellä. Ensimmäiset kymmenen vuotta yhdistyksen toiminta oli aktiivista, mutta jatkuvien erimielisyyksien vuoksi suurin osa jäsenistöstä irtisanoutui yhdistyksestä, mukaan lukien kaikki aktiiviset kasvattajat. Heidän toimintansa jatkui ilman rekisteröityä yhdistystä clubina. Erinäisten tapahtumien jälkeen rodun tulevaisuudesta huolestuneina klubilaiset liittyivät takaisin rotujärjestöön, ja äänestivät uuden hallituksen vuonna 2012. Tämä johti jälleen erimielisyyksiin siinä määrin, että yhdistys päätettiin purkaa. Suomen Sarplaninac ry purettiin 8.3.2014.

Sarplaninac Club Finland ry:n perustamiskokous pidettiin 5.1.2014. Perustajajäsenet ovat alkuperäisen yhdistyksen perustajajäseniä sekä rodun pitkäaikaisia kasvattajia. Yhdistyksen kotipaikkana on Urjala ja toimialueena koko maa. Sarplaninac Club Finland ry:n hallituksen jäsenet ovat keränneet ja tilastoineet tietoa rodun terveydestä, suvuista ja rodun kehityksestä vuodesta 1989 lähtien. Yhdistys järjestää jalostustarkastuksia sekä pyydetessä antaa jalostusneuvoja ja -suosituksia rotumme kasvattajille. Yhdistyksemme tekee rotua tunnetuksi julkaisemalla jäsenlehteä ja ylläpitämällä yhdistyksemme www-sivuja, järjestämällä keskustelu- ja koulutustilaisuuksia sekä jäsenistölle että ulkomuototuomareille, ja järjestämällä kurseja, leirejä ja kokeita. Kerran vuodessa viikonloppuleirin yhteydessä, on alkuperämaan asiantuntijoita luennoimassa. Yhdistys julkaisee Jugopliut- lehteä, joka ilmestyy 1-2 kertaa vuodessa. Siinä julkaistaan mm. terveysartikkeleita, ulkomaantuonnit, viralliset näyttely-, koe- ja kuvaustulokset. Yhdistyksen kotisivut löytyvät osoitteesta <http://sarplaninacclubfinland.weebly.com/>.

Rotua harrastavan yhdistyksen tai järjestön jäsenmäärä ja sen kehitys

Samalla tavalla kuin rodun koiramäärä on pysytellyt pienenä ja varsin vakiintuneena on myös yhdistyksen jäsenmäärä pysytellyt vuodesta toiseen suunnilleen samana. Jäsenmäärä on ollut vuosien ajan noin 30 jäsentä.

Jalostusorganisaation rakenne ja jalostustoimikunnan tehtävät

Yhdistyksellä ei ole erillistä jalostustoimikuntaa, vaan jalostukseen liittyvistä asioista vastaa hallitus.

4. RODUN NYKYTILANNE

4.1. Populaation rakenne ja jalostuspohja

Rodun perinnöllinen monimuotoisuus tarkoittaa sen geenimuotojen (alleelien) runsautta. Puhutaan myös jalostuspohjan laajuudesta. Mitä monimuotoisempi rotu on, sitä useampia erilaisia versioita sillä on olemassa samasta geenistä. Tämä mahdollistaa rodun yksilöiden geenipareihin heterotsygotiaa, joka antaa niille yleistä elinvoimaa ja suojaa monen perinnöllisen vian ja sairauden puhkeamiselta. Monimuotoisuus on tärkeää myös immuunijärjestelmässä, jonka geenikirjon kapeneminen voi johtaa

esimerkiksi tulehdussairauksiin, autoimmuunitauteihin ja allergioihin. Jalostus ja perinnöllinen edistymisenkin ovat mahdollisia vain, jos koirien välillä on perinnöllistä vaihtelua.

Suurilukuinenkin koirarotu on monimuotoisuudeltaan suppea, jos vain pientä osaa rodun koirista ja sukulinjoista on käytetty jalostukseen tai jos rodussa on koiria, joilla on rodun yksilömäärään nähden liian suuret jälkeläismäärät. Tällaiset koirat levittävät haitalliset mutaatioalleelinsa vähitellen koko rotuun, jolloin jostakin yksittäisestä mutaatiosta saattaa syntyä rodulle uusi tyyppivika tai -sairaus. Vähitellen on vaikea löytää jalostukseen koiria, joilla ei tätä mutaatiota ole. Ihannetilanteessa jalostukseen käytetään koiria tasaisesti rodun kaikista sukulinjoista.

Monimuotoisuutta turvaava suositus yksittäisen koiran elinikäiselle jälkeläismäärälle on pienilukuisissa roduissa enintään 5 % ja suurilukuisissa enintään 2-3 % laskettuna rodun neljän vuoden rekisteröintimääristä. Jos rodussa rekisteröidään neljän vuoden aikana yhteensä 1000 koiraa, ei yksittäinen koira saisi olla vanhempana useammalle kuin 20–50 koiralle. Toisen polven jälkeläisiä koiralla saisi 6 pienilukuisissa roduissa olla korkeintaan 10 % ja suurilukuisissa 4-6 % laskettuna neljän vuoden rekisteröinneistä (MMT Katariina Mäki 5.8.2013)

Tehollinen populaatiokoko on laskennallinen arvio rodun perinnöllisestä monimuotoisuudesta. Rodun monimuotoisuutta voidaan arvioida myös molekyyligeneettisesti, esimerkiksi immuunijärjestelmää säätelevien DLA-haplotyyppien lukumäärän ja heterotsygotian perusteella. Rodun perinnöllinen monimuotoisuus tarkoittaa sen geeniversioiden (alleelien) runsautta. Puhutaan myös jalostuspohjan laajuudesta. Mitä monimuotoisempi rotu on, sitä useampia erilaisia versioita sillä on olemassa samasta geenistä. Tämä mahdollistaa rodun yksilöiden geenipareihin heterotsygotiaa, joka antaa niille yleistä elinvoimaa ja suojaa monen perinnöllisen vian ja sairauden puhkeamiselta. Monimuotoisuus on tärkeää myös immuunijärjestelmässä, jonka geenikirjon kapeneminen voi johtaa esimerkiksi tulehdussairauksiin, autoimmuunitauteihin ja allergioihin. Jalostus ja perinnöllinen edistymisenkin ovat mahdollisia vain, jos koirien välillä on perinnöllistä vaihtelua. Suurilukuinenkin koirarotu on monimuotoisuudeltaan suppea, jos vain pientä osaa rodun koirista ja sukulinjoista on käytetty jalostukseen tai jos rodussa on koiria, joilla on rodun yksilömäärään nähden liian suuret jälkeläismäärät. Tällaiset koirat levittävät geeniversionsa vähitellen koko rotuun, jolloin jostakin yksittäisestä geeniversiosta saattaa syntyä rodulle uusi tyyppivika tai -sairaus. Vähitellen on vaikea löytää jalostukseen koiria, joilla ei tätä geeniversiota ole (Mäki, 2011).

Tehollinen populaatiokoko määrittää siis jalostuspohjan laajuutta. Mitä pienempi tehollinen populaatio on, sitä nopeammin sen keskimääräinen sukusiitosaste kasvaa ja geenit homotsygoituvat. Tällöin populaatiosta menetetään monia geenejä, mikä kaventaa jalostuspohjaa peruuttamattomasti. Lisäksi se alentaa populaation vastustuskykyä erilaisia uhkatekijöitä, kuten perinnöllisiä sairauksia, vastaan. Olisi suotavaa käyttää mahdollisimman monia perusvaatimukset täyttäviä yksilöitä, sekä uroksia, että narttuja jalostukseen tasaisesti ja välttää käyttämästä yhtä koiraa liikaa. Šarplaninacien kanta Suomessa pohjautuu Balkanin sukulinjoihin.

1990-luvun alkupuolella 27 rodun edustajasta otettiin verinäytteet, joilla pyrittiin kartoittamaan rotua populaatiogeneettisesti. Dr.med.vet. Tirri Niinin tutkimuksessa havaittiin, että tutkittujen koirien perusteella tilanne rodussa vaikutti heterozygotian kannalta hyvältä. (LIITE 4) Tässä tutkimuksessa havaittiin myös Pa-1-systeemin A'-alleelin uusi ilmenemismuoto, jota ei oltu havaittu muilla tutkituilla roduilla (n.3500 koiraa n. 40 rodusta). Tätä aiempaa tutkimusta on mahdollista hyödyntää myös nykyisin rodun jalostuksessa ja geneettisen monimuotoisuuden seurannassa.

Taulukko 1. Vuosilasto – rekisteröinnit

Vuositilasto																	
Vuositilasto - rekisteröinnit																	
	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989
Pennut (kotimaiset)		10		5	13	8	8	7	9	8	12	22	22	8			
Tuonnit			1	2	3		1	2		1	8		1	7	8	9	3
Rekisteröinnit yht.		10	1	7	16	8	9	9	9	9	20	22	23	15	8	9	3
Pentueet		1		1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	1			
Pentuekoko		10,0		5,0	6,5	4,0	4,0	3,5	4,5	4,0	6,0	7,3	7,3	8,0			
Kasvattajat		1		1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	1			
jalostukseen käytetyt eri urokset																	
- kaikki		1		1	1	2	1	2	2	2	2	3	2	1			
- kotimaiset				1		2	1	2			1	2					
- tuonnit					1				2	1		3	2				
- ulkomaiset		1		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1			
- keskimääräinen jalostuskäytön ika				5 v	2 v 10 kk	6 v 2 kk	4 v 9 kk	3 v 1 kk	6 v 3 kk	3 v 8 kk							
jalostukseen käytetyt eri nartut																	
- kaikki		1		1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	1			
- kotimaiset				1	1	1	2	1	1	1		1					
- tuonnit		1			1	1		1	1	1	2	2	3	1			
- keskimääräinen jalostuskäytön ika		4 v		1 v 5 kk	6 v 5 kk	4 v 9 kk	4 v 9 kk	6 v 8 kk	5 v 3 kk	4 v 8 kk							
Isoisat		2		2	3	3	3	4	4	4	3	6	5	2			
Isoidit		2		2	3	3	3	4	4	4	3	6	5	2			
Sukusiitosprosentti		6,25%		12,79%	0,00%	0,29%	2,81%	2,68%	0,00%	6,54%	1,17%	2,27%	2,98%	1,56%			

Vuositilasto																
Vuositilasto - rekisteröinnit																
	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Pennut (kotimaiset)	13	11	17	1	2	5		1	9		5		22	5	4	3
Tuonnit		2	1	2	3	3		1			1	2	2	4	2	1
Rekisteröinnit yht.	13	13	18	3	5	8		2	9		6	2	24	9	6	4
Pentueet	2	1	2	1	2	1		1	2		1		3	1	1	1
Pentuekoko	6,5	11,0	8,5	1,0	1,0	5,0		1,0	4,5		5,0		7,3	5,0	4,0	3,0
Kasvattajat	2	1	2	1	2	1		1	2		1		2	1	1	1
jalostukseen käytetyt eri urokset																
- kaikki	2	1	2	1	2	1		1	2		1		3	1	1	1
- kotimaiset					1			1	2				1		1	1
- tuonnit	2		1	1	1	1					1		2	1		
- ulkomaiset	0	1	1	0	0	0		0	0		0		0	0	0	0
- keskimääräinen jalostuskäytön ika	3 v 11 kk	2 v 7 kk	3 v 1 kk	2 v	5 v 1 kk	2 v 8 kk		5 v 8 kk	4 v 5 kk		1 v 7 kk		4 v 7 kk	2 v 8 kk	4 v 11 kk	4 v 10 kk
jalostukseen käytetyt eri nartut																
- kaikki	2	1	2	1	2	1		1	2		1		2	1	1	1
- kotimaiset					1			1	2				1		1	1
- tuonnit	2	1	2	1	1	1					1		2			
- keskimääräinen jalostuskäytön ika	5 v 1 kk	2 v 7 kk	3 v 1 kk	2 v 4 kk	3 v 10 kk	1 v 10 kk		5 v 6 kk	3 v 6 kk		1 v 9 kk		2 v 1 kk	7 v 7 kk	6 v 6 kk	5 v 8 kk
Isoisat	4	2	4	2	4	2		2	3		2		5	2	2	2
Isoidit	4	2	4	2	4	2		2	3		2		5	2	2	2
Sukusiitosprosentti	3,14%	0,00%	0,00%	5,66%	0,00%	0,00%		0,00%	0,00%		0,00%		0,00%	0,00%	31,49%	0,63%

Rekisteröintimäärät Suomessa

Suomessa on vuosina 2017 - 2021 rekisteröity 52 rotunsa edustajaa, joista tuontikoiria on 11. Tuontikoirien osuus vuodesta 1989 lähtien on ollut erittäin suuri koko koiramäärään suhteutettuna. Kaikkien vuosien aikana on Suomeen rekisteröity yhteensä 300 šarplaninacia, joista pentuerekisteröintien osuus on 230 koiraa. Ensimmäinen pentue on syntynyt vuonna 1992. Tuontikoirien osuus on 70 koiraa eli noin 23%. Kaikki tuontikoirat eivät kuitenkaan näy tilastoissa, sillä osaa tuontikoirista ei ole rekisteröity Suomen Kennelliiton rekisteriin.

Tuontikoirien vuosittainen lukumäärä

Rodun kasvatustyö on perustunut ja perustuu hyvin voimakkaasti tuontikoiriin, joita on tuotu jatkuvasti Suomeen eri maista. Kaikki tuodut koirat eivät näy Suomen Kennelliiton rekisterissä ainakaan tuontivuotena, joten tilastot tältä osin eivät anna tarkkaa kokonaiskuva.

Rodun jalostusurosten ja -narttujen ikä

Viimeisten kymmenen vuoden tilastoa tarkastellessa voidaan havaita, että alle kaksivuotiaita koiria ei juurikaan ole käytetty jalostukseen eikä vastaavasti myöskään kovin iäkkäitä koiria. Koiria on käytetty hieman yli kaksivuotiaasta hieman yli viisivuotiaaseen, mikä on melko lailla ideaali ikä lisääntymisen kannalta ja tämä osaltaan myös selittää pääsääntöisesti ongelmattomat ja luonnolliset astutukset, tiineydet ja synnytykset. Viimeisten viiden vuoden (2017-2021) jalostusurosten keskimääräinen jalostuskäyttöikä on 3v 4kk ja nartuilla 3v 5kk.

Tietoa sukusiitoksesta

Sukusiitos tarkoittaa, että parittelevat koirat ovat keskenään läheisempää sukua, kun populaation yksilöt keskimäärin. Yksilö saa puolet geneestään isältään ja puolet emältään. Yksilön sukusiitosaste riippuu siitä, paljonko vanhemmat ovat sukua keskenään. Sukusiitosaste kuvaa jälkeläisten todennäköisyyttä periä (esi)vanhemmiltaan sama geeniversio. Tällöin yksilöllä on vähintään yksi esivanhempi, joka löytyy molempien vanhempien sukutaulusta. Mitä useampia näitä esivanhempia sukutauluista löytyy ja mitä lähempänä sukua nämä ovat yksilölle, sitä korkeampi sukusiitosaste on.

Jos sukusiitosta ei ole, on sukusiitosaste nolla. Sukusiitoksen kasvaessa sukusiitosprosentti kasvaa. Vanhempien ja jälkeläisten välillä on sukulaisuusaste aina 50 %, samoin täyssiarten. Seuraavaan sukupolveen mentäessä sukulaisuussuhde puoliutuu. Yksilön sukusiitosaste on suoraan vanhempien sukulaisuussuhde puolitettona. Sisäsiitokseksi lasketaan se, että paritettavat ovat serkukset tai sitä läheisempää sukua toisilleen (sukusiitosaste 6,25 % tai suurempi). Populaation sukusiitosasteen keskiarvo saisi nousta korkeintaan yhden prosentin sukupolvessa.

Sukusiitoksen vähentämiseksi olisi tärkeää saada mahdollisimman erisukuisia koiria jalostuskäyttöön. Sukusiitosaste on matemaattinen arvio, joka kuvaa yksilön mahdollisuutta periä esivanhemmiltaan identtisiä geneejiä. Sukusiitosasteen avulla voidaan arvioida todennäköisyys sille, että sattumanvaraisesti valitun geenilokuksen alleelit, jotka yksilö on perinyt molemmilta vanhemmiltaan, ovat identtiset ja peräisin samalta yksilöltä. Siitosmatadorien käyttö vääristää rodun geenipoolia siten, että siitosmatadorien kantamat alleelit esiintyvät runsaina kannassa. Sukusiitos lisää todennäköisyyttä resessiivisten geenien aikaansaamien ei-toivottujen ominaisuuksien esiintymiselle populaatiossa. Tällaisia ovat mm. lisääntymis-, elin- ja vastustuskykyyn heikentävästi liittyvät ominaisuudet.

Sukusiitosaste voidaan laskea 4–6 sukupolven perusteella. Sukusiitosaste olisi kuitenkin hyvä laskea useamman esim. yhdeksän sukupolven perusteella. Kennelliiton jalostustietokannassa ei ole (koiranet) mahdollisuutta laskea kattavasti useamman sukupolven sukusiitosastetta puuttuvien sukupolvitietojen vuoksi.

Šarplaninacien populaatio ja jalostuspohja Suomessa on niin pieni, että kasvatustyö pelkästään suomalaisilla koirilla ei ole mahdollista. Kasvattajien on välttämätöntä etsiä mahdollisimman erisukuisia koiria koko maailman populaatiosta jalostusvalintoja tehdessään.

Rodun vuosittainen sukusiitosaste

Vuosina 1992–2021 pentueita on syntynyt Suomeen 42 ja rekisteröityjä tuonteja 70. Lisäksi on muutama kymmenen tuontikoira, joita ei ole rekisteröity Suomen Kennelliiton rekisteriin. Suomessa olevien šarplaninacpentueiden sukusiitosasteet ovat olleet viimeisimmät 15 vuotta pääsääntöisesti 0%, johtuen runsaasta erisukuisten tuontikoirien määrästä sekä rotuyhdistyksen jäsenten sitoutumisesta JTO:n ohjeisiin. Yhdistyksen jalostustoimikunnan tehtävistä vastaavalla hallituksella on käytettävissään erittäin paljon yli 30 vuoden aikana karttunutta dokumentoitua faktatietoa sekä historiaa eri maiden koirista, kasvattajista ja eri linjoista.

Viimeisen 15 vuoden aikana tämä 0% on ylittynyt vain kolmena vuonna yhteensä kolmessa eri yhdistelmässä, joista yksi on ollut vahinkopentue. Näiden pentueiden kasvattajat eivät ole olleet yhdistyksen jäseniä.

2007 1 pentue;

- sukusiitosprosentti 31,49% (kyseessä vahinkopentue)

2018 1 pentue;

- sukusiitosprosentti 5,66%

2021 2 pentuetta;

- sukusiitosprosentti 5,66% (uusintayhdistelmä vuoden 2016 yhdistelmästä)
- sukusiitosprosentti 1,56%

Taulukko 2. Viimeisen 10 vuoden aikana jalostukseen runsaimmin käytetyt 15-20 urosta

Jalostusurokset

#	Uros	Tilastointiaikana				Toisessa polvessa		Yhteensä	
		Pentueit a	Pentuj a	%- osuus	kumulat. %	Pentueit a	Pentuj a	Pentueit a	Pentuj a
1	BANDITO OLDGRAYN synt. 2015	2	11	17,19%	17%	0	0	2	11
2	HERMES PRILEPSKI synt.2017	1	11	17,19%	34%	0	0	1	11
3	SAKEROS GANDALF synt. 2008	1	8	12,50%	47%	0	0	1	8
4	HERKULES PRILEPSKI synt. 2017	1	8	12,50%	59%	0	0	1	8
5	LEO PRILEPSKI synt. 2017	1	7	10,94%	70%	0	0	1	7
6	ARES Z HORNBERG U synt. 2016	2	6	9,38%	80%	0	0	2	6
7	BIG BEN SRPSKI LAV synt. 2009	1	5	7,81%	88%	0	0	1	5
8	BONI SLAVISIN synt. 2016	1	5	7,81%	95%	0	0	1	5
9	ZALLURG synt. 2008	3	3	4,69%	100%	1	1	3	3

Kymmenen vuoden ajalla kaksi käytetyintä urosta ovat Bandito Oldgrayn ja Hermes Prilepski, joiden prosenttiosuus on 17,19% eikä toisessa sukupolvessa ole lainkaan jälkeläisiä.

Taulukko 3. Viimeisen 10 vuoden aikana jalostukseen runsaimmin käytetyt 15-20 narttua

Jalostusnartut								
#	Narttu	Tilastointiaikana			Toisessa polvessa		Yhteensä	
		Pentueita	Pentuja	%-osuus	Pentueita	Pentuja	Pentueita	Pentuja
1	MARTA synt. 2007	2	16	18,60%	4	11	2	16
2	BESI KARPATI OD MIKIJA synt. 2014	3	13	15,12%	0	0	3	13
3	AFRODITE PRILEPSKA synt. 2017	1	11	12,79%	0	0	1	11
4	M-QUEEN OLDGRAYNA THE GOD OF MACEDONIA synt. 2017	1	10	11,63%	0	0	1	10
5	ANDA OD BABAM BITOLA synt. 2015	1	8	9,30%	0	0	1	8
6	RAOLINA synt. 2009	1	8	9,30%	0	0	1	8
7	XILA TESKA STE-KOT NORTH synt. 2016	2	6	6,98%	0	0	2	6
8	FERY FOREST BEAST synt. 2005	1	6	6,98%	2	2	1	6
9	DINA synt. 2009	1	5	5,81%	0	0	1	5
10	SAKEROS KLEOPATRA synt. 2009	2	2	2,33%	1	1	2	2
11	OLDGRAYN ALIENA synt. 2012	1	1	1,16%	0	0	1	1

Jalostuskoirien käyttömäärät

Kymmenen vuoden jaksolla ei ole syntynyt kuin vain 12 pentuetta Suomessa. Rodun pieni pentuemäärä on suoraan verrannollinen myös pentujen kysyntään. Rodun alkukantainen haasteellisuus vaikuttaa kysyntään ja yhdistykseen kuuluvat kasvattajat ovat sitoutuneet toimimaan vastuuntuntoisesti.

Eri koiria on käytetty melko monipuolisesti. Kymmenen vuoden aikajaksolla vain yhtä jalostusurosta on käytetty kolmessa pentueessa (toisessa polvessa pentuja 1). Kolmea narttua on käytetty enemmän kuin yhden kerran. Yhtä eri urosten kanssa, kaksi narttua on tehnyt uusintayhdistelmät todennäköisesti edellisen pentueen ollessa lukumäärältään pieni (vain yksi pentu). Uusintayhdistelmä tarkoittaa saman nartun ja uroksen parittamista useammassa kuin yhdessä pentueessa. Uusintayhdistelmät ovat pienelle populaatiolle haitallisia, koska ne kaventavat geenipoolia entisestään. Yhdistelmien uusimisessa ei ole rodulle mitään annettavaa. Niiden käyttö on perusteltua ainoastaan silloin, kun pentueeseen syntyy esimerkiksi vain samaa sukupuolta olevia, eikä kasvattaja näin ollen saa toivomaansa jalostusyksilöä.

Käytännössä Suomessa syntyneiden koirien jalostuskäyttö on ollut varsin vähäistä, ja on ollut useita pentueita joista yksikään jälkeläinen ei ole jatkanut jalostuslinjaa. Vaikka osaa koirista on käytetty useampaan kertaan, ei kuitenkaan toisessa polvessa olevien jälkeläisten määrä ole korkea.

2012

Ei pentueita

2013

Sakeros Gandalf x Raolina

Zallurg x Sakeros Kleopatra

2014

Zallurg x Sakeros Kleopatra

2015

Ei pentueita

2016

Boni Slavisin x Besi Karpati Od Mikija

2017

Bandito Oldgrayn x Oldgrayn Aliena

Zallurg x Besi Karpati od Mikija

2018

Ares z Hornenbergu x Xila Teska Ste-Kot North

2019

Bandito Oldgrayn x M-Queen Oldgrayna The God of Macedonia

Leo Prilepski x Besi Karpati od Mikija

2020

Hermes Prilepski x Afrodite Prilepska

2021

Ares z Hornenbergu x Xila Teska Ste-Kot North

Herkules Prilepski x Anda Od Babam Bitola

Jalostuskoirien keskinäinen sukulaisuus

Osa edellä mainituista jalostuskoirista on sukua toisilleen jonkin verran, mutta tästä huolimatta yhdistelmien sukusiitosprosentit ovat pysyneet pääsääntöisesti 0,00%. Koirien taustalla olevat linjat pystytään kartoittamaan pidemmälle kuin Suomen Kennelliiton rekisteritiedot yltävät. Yhdistykseen kuuluvat kasvattajat ovat sitoutuneet hyvin JTO:n ohjeisiin sekä suosituksiin ja sukusiitosta on vältetty, vaikka rodussa populaatio Suomessa onkin varsin pieni.

Tilastosta poikkeavana nousee esiin yhdistelmä Ares z Hornenbergu x Xila Teska Ste-Kot North, joka myös kertaalleen uusittu. Tässä yhdistelmässä sukusiitosprosentti kohoaa pitkäaikaisen mittapuun mukaan varsin korkealle 5,66%. Yhdistelmässä Herkules Prilepski x Anda Od Babam Bitola on sukusiitosprosentti 1,56%. Näiden pentueiden kasvattajat eivät kuulu yhdistykseen.

Rodun populaatiot muissa maissa

Makedoniassa ja muualla entisen Jugoslavian alueella koirien tarkkaa lukumäärää on vaikea sanoa, koska sieltä löytyy myös ns. vuoristo- / kotikoiria, jotka eivät ole missään rekisterissä. Rotuunottoja tehdään yhä eri maissa ja Pohjois-Makedoniassa esimerkiksi valtio kartoittaa tällä hetkellä kannan geneettistä monimuotoisuutta samalla, kun työkoirina toimivia koiria otetaan rotuun. Eri maissa on myös taustalla ihmisten etnisistä taustoista johtuvia yhteistyöhaasteita, jotka vaikuttavat myös eri maiden erilaisiin sukulinjoihin. Yhteistyö eri maiden kasvattajien välillä on ollut ja on edelleen paikoin haastavaa. Arvio šarplaninacien määrästä Balkanin alueella on n. 70 000, ja niistä n. 7000 on

rekisteröityä (tietolähde: Rade Vesic, Serbia). Suurimmat kannat Balkanin ulkopuolelta löytyvät Unkarista ja Ranskasta.

Yhteenveto rodun jalostuspohjan laajuudesta

Ihannetilanteessa jalostukseen käytetään puolet syntyvistä koirista, tai pentuekoko huomioiden se rodun osuus, joka saadaan jakamalla luku 2 rodun keskimääräisellä pentuekoolla. Jos rodun pentuekoko on vaikkapa 5, jalostukseen tulisi käyttää 40 % rodun koirista. (Mäki, 2011). Šarplaninacilla viiden viimeisen vuoden pentuekoko on ollut n. 7 pentua, joten jalostukseen tulisi tämän mukaan käyttää kolmasosaa rodun koirista.

Liitteessä 2 on merkitty jalostukseen käytettyjen urosten ja narttujen prosentuaaliset osuudet. Tehollinen populaatiokoko näyttää prosentuaalisesti ensi silmäyksellä hyvältä, mutta on muistettava, että jalostuskoirien vähäisiin lukumääriin perustuva laskenta, joka ei huomioi koirien sukulaisuussuhteita ja epätasaisia jälkeläismääriä, ei anna aivan todellista kuvaa tilanteesta.

Rotu ei ole Suomessa saanut suurta suosiota, se on pysytellyt yli 30 vuotta suunnilleen samoissa lukemissa. Rotu ei tule varmasti koskaan saavuttamaan suurta suosiota, johtuen rodun erityisominaisuuksista ja vaatimuksista. Tämä vaikuttaa Suomessa olevan kannan määrään tulevaisuudessakin. Šarplaninac ei kuitenkaan ole alkuperämaissaan Balkanin alueella harvalukuinen ja geenipooli ei ole myöskään uhkaavasti kaventumassa, johtuen mm. alkuperäseutujen jatkuvista rotuunotoista. Tämä geenipoolin laajuus ja monimuotoisuus tulee huomioida myös arvioidessa kokonaisuutta niin JTO:a kuin Pevisan osalta, kuin myös jalostushankintoja suunnitellessa. Yhdistyksen hallituksen jäsenistössä on mukana vanhoja harrastajia, joilla on vahvat ja pitkäaikaiset siteet sekä erinomainen yhteistyö eri maiden kasvattajien sekä asiantuntijoiden kanssa, joten myös uutta ja eri sukuista jalostusmateriaalia on mahdollista aina tarvittaessa saada.

Tärkeimmät jalostuspohjaa kaventavat tekijät

Rodun jalostuspohja maailmalla ei ole kapea ja rotuunotot eri maissa mahdollistavat myös geneettisen monimuotoisuuden turvaamisen jatkossakin. Suomessa rotu on toki harvalukuinen ja kasvattajien määrä on hyvin vähäinen. Tähän ei ole odotettavissakaan muutoksia, koska rotu halutaan myös alkuperämaissa säilyttää rodunomaisena ja näistä ominaisuuksistaan johtuen se ei ole soveltuva aivan kaikille laumanvartijaa suunnittelevillekaan. Jotta pienimuotoista kasvatustoimintaa voidaan rotua kunnioittaen toteuttaa, se vaatii jatkuvasti uusia ja harkittuja tuonteja eri linjoista. Näin on toimittu yli 30 vuotta Suomessa.

Jälkeläismäärään perustuva PEVISA-ohjelma

Rodulla on ollut jälkeläismäärärajoitus PEVISA-ohjelmassa. Jälkeläismäärärajoituksen lisäksi on ollut sukusiitosprosenttiin liittyvä rajoitus, jonka mukaan sukusiitosprosentti viidessä polvessa ei saa ylittää 6,25%. PEVISA-ohjelmassa jälkeläismäärärajoitukseksi asetettiin 12 pentua.

Pentueita per jalostuskoira on ollut kaikkien vuosien aikana yleensä yksi tai kaksi, hyvin harvoin edes kolmea pentuetta, vaikka ei ole ollut jälkeläismäärärajoitusta voimassa. Ensimmäisestä pentueesta eli vuodesta 1992 alkaen vain kuusi koira on tehnyt kolme pentuetta, joista 90-luvulla näistä pentueista oli neljä. Näissä kuudessa pentueessa ei ole yhdessäkään ollut kysymys uusintayhdistelmistä. Näistä jälkeläisistä vain erittäin harva on jatkanut jalostuksessa ja pääosin jalostuslinjat ovat päättyneet. Vuosikymmenten aikana maksimipentuemäärä per koira on ollut neljä ja vain kaksi koira on tehnyt tämän neljä pentuetta (Ljubostinja Vila pentuja yhteensä 21, viimeisin pentue -2000 ja Sakeros Rebecca, pentuja 17, viimeisin pentue -2008, joka oli vahinkopentue). Näistä 2000-luvulla syntyneistä pentueista ole tullut selkeää jatkumoa, sillä Sakeros Rebeccasta linjautuu näihin päiviin vain kaksi koira. Vuonna 2014 syntynyt Oldgrayn Bruno ja v. 2017 syntynyt Oldgrayn Casanova, joiden emänemänisänemä Sakeros Rebecca oli, eivät ole saaneet jälkeläisiä.

Suomessa oleva populaatio ei vaikuta maailmalla olevaan rodun kantaan käytännön tasolla lainkaan. Suomalainen kanta on kuitenkin täysin riippuvainen ulkomaantuonneista, koska kanta on käytännössä ulkomaantuonteja. Tämän vuoksi tuontien Suomeen saamista täytyy tukea mahdollisimman hyvin, jotta jalostusuroksia voidaan järkevällä tavalla lainata tarvittaessa myös yksittäisten narttujen omistajille, joiden varassa on myös tärkeä osa myös rodun geenipoolia Suomessa.

Rotu ei kuulu muotirotuihin, eikä se sellaista statusta tule Suomessa koskaan varmasti saavuttamaan. Ulkomailta tuodaan harkittuja ja laadukkaita tuonteja, joista suurimmalla osalla ei ole ainuttakaan jälkeläistä ja jalostusyksilöiden käytössä on oltu kriittisiä. Jalostuksessa tärkeää on saada näistä laadukkaista kantakoirista aina mahdollisimman potentiaaliset yksilöt jatkojalostukseen. Tulee huomioida, että saman koiran eri pentueet eri parituskumppanin kanssa voivat vaihdella hyvinkin paljon. Pitäisi saada siis riittävästi mahdollisimman laadukasta jalostusmateriaalia, joista voidaan valita mahdollisimman hyvät yksilöt jatkoon ja mahdollistaa näin harkittu ja pitkälle tähtäävä jalostustyö.

4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet

4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta

Rotumääritelmän (LIITE 1) mukaan šarplaninacin tulee olla hyväluonteinen, rauhallinen, suojelevainen, lahjomaton ja isännälleen uskollinen.

4.2.2 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa

Tilanne luonteissa tänä päivänä

Luonteeltaan šarplaninac on rauhallinen, vieraita kohtaan pidättyväinen, omissa oloissaan viihtyvä ja itsenäinen. Sen voimakas vartioimis- ja puolustusvietti asettaa erityisiä vaatimuksia koiran omistajalle. Puolustusvietti rodun yksilöiden välillä vaihtelee, mutta vaihtelu voi olla suuri myös saman yksilön kohdalla tilanteesta riippuen. Oman koiran tunteminen ja tilanteiden ennakoiminen on erittäin tärkeää, sillä sarplaninacin suhtautuminen vieraisiin voi olla yllättävänkin aggressiivista.

Šarplaninac on vuosisatoja auttanut ihmistä toimimalla yksin tai muiden koirien kanssa laumassa, mutta kuitenkin itsenäisesti. Se on kyennyt huolehtimaan laumasta myös ollessaan kaukana paimenista ja tottunut tekemään päätöksensä itse. Šarplaninac on viisas ja oppii uusia asioita helposti, muttei välttämättä halua tehdä sitä mitä ohjaaja kulloinkin tahtoo. Harjoittelu vaatiikin ohjaajalta aivan mielelöntä kekseliäisyyttä ja huumorintajua, sillä koira kyllästyy helposti. Tullakseen toimeen tämän alkukantaisen koiran kanssa omistajalla pitää olla tietoa ja taitoa, mutta ennen kaikkea kärsivällisyyttä ja huumorintajua. Omistajan on oltava määrätietoinen ja oikeudenmukainen johtajan. Väkivallan käyttöä kasvatuksessa on vältettävä, sillä se voi kostautua myöhemmin ikävällä tavalla ja väkivaltainen koulutustapa ei ole myöskään eläinsuojelullisesti hyväksyttävää. Oikein kasvatettuna sarplaninac rakastaa perheenjäseniään yli kaiken, ovat ne sitten kaksi- tai nelijalkaisia.

Šarplaninacilla on erittäin kehittynyt viestintäkieli; se ilmaisee itseään erittäin selkeästi kehollaan, hännällään, korvillaan ja ilmeillään. Kun koira oppii lukemaan ja sen kanssa kommunikoidaan, siitä saa luotettavan ja uskollisen ystävän ja mitä parhaimman kaverin, jonka kanssa voi tehdä monia asioita ja joka kaikissa tilanteissa puolustaa laumaansa ja reviiriään.

Šarplaninacien luonteessa ei ole Suomessa oleellista muutosta tapahtunut viime vuosien aikana. Alkuperäseudulta on tuotu Suomeen paljon koiria, joten eroa luonteissa ei Suomen ja alkuperäseutujen välillä ole. Pääsääntöisesti kasvattajat kautta maailman arvostavat nykyisin hyvin pitkälle alkuperäisen luonteen mukaisia koiria, vaikka jonkin verran on näyttelykoirajalostuksen myötä saatu rodussa esiin

pehmeämpää ja rodulle epätyypillistä luonnetta. Temperamentiltaan rauhallisempia koiria on ollut helpompi esittää näyttelyissä ja pitää kotikoirina, mutta työominaisuuksien hävitessä on alettu hakea takaisin alkuperäistä terävämpää luonnetta takaisin. Suomessa on muutamia koiria ollut työkoirana maatilalla, suurimman osan toimiessa aluevartijoina tai kotikoirina.

Rodulla ei ole Suomessa virallista testiä, jolla voitaisiin mitata sen rodunomaista luonnetta tai työominaisuuksia. Parhaiten koiran aluevartijan ominaisuudet tulevat esiin omaa reviiriä vartioidessa oli se sitten piha tai muu sille osoitettu alue. Laumanvartijan ominaisuudet tulevat parhaiten esille, kun se saa toimia oman esimerkiksi lammasmaun tai muiden vartioitavien eläinten parissa. Omalla reviirillä suoritettavia testejä ei ole Suomessa käytössä. Monia koiria on käytetty epävirallisissa Petotesteissä®, joissa käytetään aitoja suden, karhun, ilveksen ja villisian hajuja sekä täytettyä kauko-ohjattavaa konepetoa. Tämä testimuoto on moderni versio alkuperäseutujen testistä. Alkuperäseuduilla on käytetty ja käytetään edelleenkin kuolleita petoja tai niiden taljoja, joilla tehdään rohkeustestejä koirille ja näin koetetaan selvittää niiden toimintakykyä. Koirien persoonallisuutta testaava epävirallinen SmartDOG-testi on myös herättänyt rodun harrastajissa kiinnostusta ja ainakin yksi koira on käynyt testissä.

Laumanvartijakoirien käyttöä alkuperäistehtävissään on kartoitettu jonkin verran jo Suomessa. Helsingin Yliopistolla projektin tutkijana toimii MSc. Teet Otsavel. Väitöskirjatutkimus: "Laumanvartijakoirien käyttö susi- ja muiden petovahinkojen ennaltaehkäisyssä Suomen kotieläintiloilla" – Prevention of wolf and other large carnivore damages in Finnish livestock herd using livestock guardian dogs (LGD). Tutkimusten kehittymisen myötä yhdistys toivoo saavansa käsityksen laumanvartijakoirien todelliselle työtarpeelle Suomessa myös jatkossa.

Käyttöominaisuudet pyritään säilyttämään käyttämällä jalostukseen kaikilta osin rodunomaisia yksilöitä. Rodunomaisten virallisten testien puuttuessa ensimmäinen tehtävä on sulkea pois jalostuksesta selvästi arat ja yliaggressiiviset koirat. Nämä koirat on erotettavissa jalostustarkastusten ja virallisten sekä myös epävirallisten luonteenarvioimistestien avulla. Muiden rodunomaisten ominaisuuksien arvioiminen on pitkälti kasvattajan vastuulla.

Jalostuspäiviin kutsumme aina rodun jalostusasiantuntijoita rodun kotimaasta ja rotutietoutta jaamme myös jäsenlehdessä niille, jotka eivät pääse näihin tapahtumiin. Työskentelyominaisuuksia mittaavien rodunomaisten testien puuttuessa on myös haastavaa arvioida rodun 10-15 vuoden aikana tapahtuneita muutoksia luonteessa.

Erot eri maiden populaatioiden välillä

Käytännön eroja ei eri maiden välillä ole.

Luonnetesti ja MH-luonnekuvaus

Viimeisimmän kymmenen vuoden aikana luonnetestissä on käynyt vain kaksi koiraa:

v. 2012 RHARP, 70p.

v. 2015 SREKA, 82p.

MH-luonnekuvauksessa ei ole käynyt yksikään rodun edustaja koskaan.

Liitteenä (LIITE3) luettelo kaikista Suomen Kennelliiton jalostustietokannasta löytyvistä luonnetestatuista koirista.

4.2.3 Käyttö- ja koeominaisuudet

Rodun alkuperäinen käyttö

Šarplaninacin alkuperäinen käyttötarkoitus on ollut lammaslauomojen vartiointi ja suojeleminen sekä niiden lisäksi omistajan omaisuuden ja vartiointi. Näissä tehtävissä rotua käytetään alkuperäseuduilla edelleen. Balkanin alueella rotua käytetään myös armeijan ja poliisin palveluksessa.

Alkuperäiset, rodunomaiset käyttäytymistarpeet ja niiden täyttäminen

Alkuperäseuduilla koirat ovat tottuneet liikkumaan paljon sekä toimimaan itsenäisesti työssään. Vartiointitapa on rodussa synnynnäinen eikä sitä voi koulutuksellakaan poistaa. Šarplaninac ei sovellu hyvin kaupunkiolosuhteisiin tai ahtaaseen asuinmiljööseen, vaan sillä tulisi olla tilaa ja sen tulisi saada liikkua mahdollisimman vapaasti isommalla alueella, seuraten samalla ympäristön tapahtumia. Ympäristössä ei saisi olla liikaa ärsykejä, jotka voivat stressata koira ja tästä voi seurata ongelmakäyttäytymistä, mm. aggressiivista käytöstä. Pitkäaikainen stressi voi myös aiheuttaa koirille erilaisia sairauksia.

Kokeet

Šarplaninacilla ei ole tällä hetkellä palveluskoiraoikeuksia. Suomessa vain yksittäisiä koiria on käynyt Pk-kokeissa ja muutama koira on kilpaillut TOKO:ssa sekä rallytokossa. Yksi koira on läpäissyt raunioilla loppukokeen.

Näyttelyt ja jalostustarkastukset

Yhdistys on pyrkinyt järjestämään vuosittain tai vähintään joka toinen vuosi jalostuspäiviä, joissa on ollut luennoimassa ja jalostustarkastamassa koiria rodun alkuperämaista kokenut asiantuntijatuomari sekä toinen tuomari Suomesta. Päivän yhteydessä on pystytty järjestämään myös tuomarikoulutusta. Yhdistys on panostanut näihin päiviin aina erityisen paljon. Koronaviruspandemian vuoksi on jouduttu perumaan viimeisimmät kaksi alustavasti suunniteltua jalostuspäivää ja pandemia on vaikuttanut myös näyttelykäytien määrään negatiivisesti. Rodun yleinen taso ulkomuodollisten seikkojen suhteen on Suomessa ollut aina erittäin hyvällä tasolla eikä jalostustarkastuksissaan ei ole tullut tästä poikkeavia havaintoja.

4.2.4 Kotikäyttäytyminen ja lisääntyminen

Yksinoloon liittyvät ongelmat

Rodun edustajien kuuluu rodunomaisesti olla hyvin itsenäisiä. Ne viihtyvät myös hyvin paljon ulkona, nauttien jopa yksinolosta ja oman alueen valvonnasta kaikessa rauhassa. Yhdistyksen tiedossa ei ole yksinoloon liittyviä ongelmia eikä esimerkiksi eroahdistusta.

Lisääntymiskäyttäytyminen

Rotu on edelleen alkukantainen ja lisääntymiseen liittyvässä käyttäytymisessä ei ole havaittu ongelmia myöskään ulkomailla. Uroksilla on hyvä libido, ne astuvat normaalisti ilman avustusta. Nartut tulevat kiimaan ja tiinehtyvät normaalisti sekä synnytykset sujuvat pääsääntöisesti ilman avustusta ja emät hoitavat pentujaan hyvin ja itsenäisesti. Koirilla on luontaiset vietit varsin hyvin tallella, alkukantaisuus näkyy vahvasti rodussa - jos vain kasvattaja malttaa antaa koirien luonnollisten viettien ja käyttäytymisen tapahtua ilman tarpeetonta puuttumista.

Sosiaalinen käyttäytyminen

Omalla tutulla alueellaan ollessa rodunomaiseen käytökseen kuuluu vartiointikäyttäytyminen. Kulkiessa oman reviirinsä ulkopuolella koiran kuuluu olla avoin tai välinpitämätön vieraita ihmisiä kohtaan, mutta kun seurue pysähtyy toviksi johonkin, koiran vartiointikäyttäytyminen herää varsin pian, jopa minuuteissa. Tämä on osa alkukantaista käyttäytymistä - kun paimenet ovat laumoineen

kulkeneet paikasta toiseen ja ovat pysähtyneet ja leiryntyneet, vartiointivastuu on siirtynyt koirille ja alueesta on tullut omaa reviiriä. Tämä tulee huomioida koirien kanssa arjessa toimiessa.

Rotu ei ole alkukantaisena ja itsenäisesti vartioivana rotuna yleensä kovinkaan ihmis- eikä vieraskoirasosiaalinen. Suhtautuminen vieraisiin koiriin vaihtelee, mutta rotua käytetään alkuperäseuduilla työkoirana isoissakin koiralaumoissa, joten mikäli koira on saanut kasvaa reilulla tavalla toimivan koiralauman keskellä, se tulee yleensä varsin hyvin toimeen siinä laumassa olevien koirien kanssa. Šarplaninac on laumanvartijakoira, joka suhtautuu luontaisesti yleensä hieman epäluuloisesti niin vieraita ihmisiä ja kuin eläimiäkin kohtaan. Tähän tulee erityisesti kiinnittää koirien sosiaalistamisessa huomiota jo pentuaikana.

Pelot ja ääniherkkyys

Rodussa on esiintynyt jonkin verran herkkyyttä koviin ääniin (esim. ukkonen) sekä liukkaisiin alustoihin liittyviä arkuuksia. Erilaiset arkuudet ja pelot eivät useinkaan tule esiin pennulla tai nuorella koiralla vaan ne voivat puhjeta myös aikuisiällä. Toisinaan koirien epävarmuus joitain uusia asioita kohtaan johtuu myös puutteellisesta sosiaalistamisesta.

Ikään liittyvät käytöshäiriöt

Rodun alkukantaisuus ja vartiointitaitumuksen herääminen kunnolla noin 1-1,5 vuoden iässä, mutta toisinaan vasta hieman vanhempana n. 3v iässä. Käyttäytymisen muutos on toisinaan hämmentänyt ihmisiä. Tässä ei ole kysymys kuitenkaan koirien käytöshäiriöstä vaan rodunomaisista piirteistä. Koiran psyykinen kehitys ja siinä tapahtuvat muutokset voivat tuntua tällaisella alkukantaisella rodulla ensimmäisen koiran kohdalla etenkin yllättäviltä ja haastavilta, kun esimerkiksi aiemmin kaikille ystävällinen koira alkaakin suhtautua pidättyväisesti vieraita ihmisiä kohtaan ja vartioida omaa aluettaan. Tämän vuoksi tarvitaan kasvattajan tukea ja omistajien ohjausta, jotta he osaavat tapakasvatkaa ja kouluttaa koiriaan oikealla tavalla.

Rakenteelliset tai terveydelliset seikat, jotka voivat vaikuttaa koirien käyttäytymiseen

Luonnollisesti koirien kohtalaisen suuri koko luo haasteita koirien koulutuksessa ja ohjauksessa sekä arkielämän toimissa. Mitä voimakasluonteisempi yksilö, sen enemmän voi syntyä haasteita ja haasteellisten tilanteiden hallinta aikuisen ikään ehtineen, suuren koiran kanssa on vaikeampaa kuin nuoren koiran kanssa. Tuleva suuri aikuisikoko tulee ottaa huomioon jo pentua hankkiessa.

Nivelrikko, näön tai kuulon heikkeneminen (erityisesti vanhemmilla koirilla), ovat seikkoja jotka vaikuttavat miltei aina käyttäytymiseen, kivun tai heikentyneen havaintokyvyn vuoksi.

4.2.5 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohtista sekä niiden korjaamisesta

Keskeisimmät ongelmakohdat

Voimakas vartiointi / suojelelu vietti, vaatii omistajalta ennakkointia, niin vieraita ihmisiä, kuin myös muita koiria kohtaan.

Epävarmuutta ja arkuutta on alkanut esiintyä jonkin verran, sillä kennel- ja näyttelyjalostuksen myötä luonne on alkanut muokkautua alkuperäistä pehmeämmäksi. Käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa jonkin verran esimerkiksi huolellisella pentuvaiheen sosiaalistamisella, sillä koiran varhaisvaiheen puutteellinen sosiaalistaminen aiheuttaa myös ongelmia.

Ongelmien syyt ja vähentäminen

Vartiointi- ja suojelelutaipumus on rodunomainen ja synnynnäinen ominaisuus, jota ei voida

koulutuksellakaan poistaa eikä siihen pidä pyrkiäkään, vaikka koirien käyttäytymiseen on kuitenkin mahdollista vaikuttaa. Suurimmillaan taipumukset näkyvät, kun ollaan esimerkiksi koiran kotipihaassa, autossa tai alueella, johon koira katsoo omistajan asettuneen ja siitä on tullut ikään kuin lauman majapaikka ja näin ollen koiran omaa aluetta. Tämä on ollut ehdottoman tärkeä ominaisuus paimenten käyttämällä koirilla, jotka vartioivat lammaslauvoja alkuperäseuduilla lauman kulkiessa paikasta toiseen. Oma perhe on omaa laumaa ja mihin lauman kanssa majoittaudutaan, se on koiralle tärkeä resurssi, jota puolustetaan. Tämä ominaisuus saattaa yllättää omistajan vaikkapa retkellä tai näyttelyissä, jossa koira alkaakin vartioida tiettyä aluetta, jossa on oleskeltu.

Epävarmuus ja arkuus ovat usein aivan perimästä johtuvia ongelmia, mutta myös puutteellisella sosiaalistamisella on suuri merkitys. Koiran tulee saada pentuna turvallisia ja positiivisia kokemuksia vieraista ihmisistä, eläimistä sekä monista arkipäiväisistä asioista.

Arkoja ja/tai yliaggressiivisiä koiria ei tule käyttää jalostuksessa. Alkuperämaissakin sanotaan, että koiran kuuluu puolustaa tarvittaessa kaikenlaista uhkaa vastaan, mutta se ei saa aloittaa aggressiota ihmistä kohtaan, joka ei ole uhkaava. Toisin sanoen, koiran tulisi omata harkintakykyä toimissaan ja toimittava vain todellisessa uhkatilanteessa. Liian pehmeä, arka, terävä ja huonolla hermorakenteella varustettu koira reagoi helposti yli ja tilanne jää koiralle liian hyvin muistiin, jolloin koira käyttäytyy yliaggressiivisesti ja mitoitaa reaktionsa yli. Tasapainoinen koira mitoitaa puolustusreaktion suhteessa uhkaan ja kun uhkaa ei ole, koira palautuu nopeasti.

Kasvattajien rooli uusien omistajien ohjauksessa ja tukemisessa on tärkeässä asemassa. Rotuun perehdyttäminen tulee aloittaa jo ennen kuin pentu muuttaa uuteen kotiin. Ongelmia ehkäistään, kun koiria ei myydä soveltumattomiin olosuhteisiin eikä henkilöille, joilla ei resurssit riitä huolehtimaan suuresta laumanvartijarotuisesta koirasta.

4.3. Terveys ja lisääntyminen

4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat

PEVISA-ohjelman voimaantulovuosi sekä ohjelman muutokset

2003–2008: lonkka- ja kyynärniveltutkimukset tulee olla tehtynä ennen astutusta

2011–2015: lonkka- ja kyynärniveltutkimukset tulee olla tehtynä ennen astutusta, alaikäraja tutkimuksille 18 kk. Lonkissa raja-arvo D. Pentueen sukusiitosprosentti max. 6,25 %, pentueen sukusiitosaste lasketaan viidellä sukupolvella ja laskennassa huomioidaan Kennelliiton tiedossa olevat esivanhemmat. Jälkeläismäärärajoitus 8 kpl.

2018–2022: lonkka- ja kyynärniveltutkimukset tulee olla tehtynä ennen astutusta, alaikäraja tutkimuksille 18 kk. Lonkissa raja-arvo D. Pentueen sukusiitosprosentti max. 6,25 %, pentueen sukusiitosaste lasketaan viidellä sukupolvella ja laskennassa huomioidaan Kennelliiton tiedossa olevat esivanhemmat. Jälkeläismäärärajoitus 12 kpl.

PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat

LONKKANIVELEN KASVUHÄIRIÖ

Lonkkaniveleen kasvuhäiriö eli "lonkkavika", (engl. hip dysplasia, HD) on koirien yleisin luuston ja nivelten kasvuhäiriö. Se voidaan määritellä perinnölliseksi lonkkaniveleen löysyydeksi. Lonkat ovat syntymähetkellä silmämääräisesti normaalit, mutta muutokset alkavat jo pennun ensimmäisten elinviikkojen aikana. Löysyys johtaa reisiluun pään ja lonkkamaljan riittämättömään kontaktiin. Alueelle kohdistuu epänormaalin suuri paine, joka on sitä suurempi mitä pienempi kontaktialue on. Tämä voi

johtaa mikromurtumiin ja lonkkamaljan mataloitumiseen. Noin vuoden iässä lantion luutumisen on täydellistä ja yleensä kipukin helpottaa tässä iässä.

Lonkkanivelen kasvuhäiriö johtaa usein nivelrikkoon. Nivelrikon kehittymisen aikatauluun ja tyyppiin vaikuttavat rotukohtaiset ja yksilölliset erot. Lonkkanivelen kasvuhäiriön perimmäistä syytä ei tiedetä, mutta se periytyy tämänhetkisen tutkimustiedon perusteella kvantitatiivisesti eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Myös ympäristöllä on vaikutusta lonkkavian ilmenemiseen ja vaikeusasteeseen. Lonkkanivelen kasvuhäiriötä tavataan lähes kaikilla roduilla, mutta yleisintä se on suurilla ja jättiroduilla. Oireet voidaan huomata pentuna 3-12 kuukauden iässä, jolloin kipu johtuu löysyyden aiheuttamasta nivelkapselin tulehduksesta tai luukalvon hermojen jännityksestä ja repeämisestä. Nuorilla koirilla oireina voivat olla takajalkojen ontuminen, ”pupuhypely”, ylösnousuvaikeudet levon jälkeen, liikkumishaluttomuus ja nakshteleva ääni kävellessä. Oireet voivat alkaa äkillisesti ja omistaja voi liittää ne johonkin tapaturmaan. Oireet voivat vähentyä selvästi tai loppua kokonaan jopa useiksi vuosiksi, kun nivelen ympärille muodostuva sidekudos vähentää nivelen löysyyttä.

Toinen oireilevien koirien ryhmä on aikuiset koirat, joiden oireiden syynä on nivelrikko. Vanhemmilla nivelrikkoisilla koirilla oireet voivat olla epämääräisiä ja oireilu laitetaankin usein vanhenemisen piikkiin. Tyypillisiä oireita ovat takajalkojen ontuminen ja jäykkyys liikkeessä. Lonkkavikainen koira yrittää viedä painoa pois takaosalta, mikä ilmenee kävellessä selkälinjan aaltoiluna ja lantion kiertymisenä. Tämä johtaa myös takaosan lihaskatoon ja etupään lihasten voimistumiseen.

Lonkkanivelen kasvuhäiriön ja siitä johtuvan nivelrikon hoidossa on ruokinnalla keskeinen merkitys. Ylipaino pahentaa oireita ja pelkkä painon pudotus voi helpottaa koiran oloa. Tulehduskivonlääkkeitä ja pistoksena tai suun kautta annettavia nivelnesteen ja nivelruston koostumusta parantavia aineita käytetään yleisesti. Sopiva liikunta pitää lihaksiston kunnossa ja nivelet liikkuvina. Kirurgisia hoitoja, kuten esimerkiksi lantion häpyluun lämpöluudutus, on myös olemassa. Huomioithan, että kirurgisesti hoidettua koiraa ei saa käyttää jalostukseen ja se tulisi siirtää EJ-rekisteriin.

Lonkkavian vastustamisohjelma perustuu useimmilla roduilla lonkkien röntgenkuvaukseen. Lonkkanivelen kasvuhäiriön periytyvyys on kohtuullinen. Ilmiasuunkin perustuva jalostusvalinta johtaa tuloksiin, jos valinta on systemaattista eikä lonkkavikaisia koiria käytetä. Jalostusarvoindeksien (BLUP-indeksit) avulla valinta on tehokkaampaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kyynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria. Lue lisää rotujen edistymisestä lonkkavian vastustamisessa.

Suomessa käytetään FCI:n vahvistamaa kansainvälistä lonkkaniveldysplasian arvosteluasteikkoa:

A: ei muutoksia

Reisiluun pää ja lonkkamaljakko ovat yhdenmukaiset. Lonkkamaljakon kraniolateraalin reuna piiryy terävänä ja on lievästi pyörästynyt. Nivelrako on tiivis ja tasainen. Norbergin asteikko vetoasennossa noin 105° (suosituksena).

B: lähes normaali / rajatapaus

Reisiluun pää ja lonkkamaljakko ovat vähän epäyhdenmukaiset ja Norbergin asteikko vetoasennossa lähellä 105°, tai reisiluun pään keskus on mediaalisesti lonkkamaljakon dorsaalireunaan nähden ja reisiluun pää ja lonkkamaljakko ovat yhdenmukaiset.

C: lievä

Reisiluun pää ja lonkkamalja eivät ole yhdenmukaiset, Norbergin asteikko on noin 100° ja/tai lonkkamaljakon kraniolateraalin reuna on vähän mataloitunut. Epätasaisuutta tai korkeintaan lieviä nivelrikkomuutoksia lonkkamaljan kraniaali-, kaudaali- tai dorsaalireunassa tai reisiluun päässä tai

kaulassa.

D: kohtalainen (keskivaikea)

Selvää epätasaisuutta reisiluun päässä ja lonkkamaljakossa, subluksaatio. Norbergin asteikko on suurempi kuin 90° (vain suosituksena). Lonkkamaljakon kraniolateraalireuna tasaantunut ja/tai nivelrikon merkkejä.

E: vaikea

Selvästi dysplastinen lonkkanivel. Esim. luksaatio tai selvä subluksaatio, Nordbergin asteikko alle 90°, selvä lonkkamaljakon kraniolateraalireunan tasaantuminen, reisiluun pään epämuotoisuus (sienimäinen, tasaantunut) tai muut nivelrikkomuutokset.

Tätä asteikkoa noudatetaan koiran 6 vuoden ikään saakka. Tämän jälkeen arvostelussa on otettava huomioon koiran ikä ja erityisesti sekundäärinivelrikko.

Teksti: ELT Anu Lappalainen, päivitetty 30.9.2013

Lonkkaniveldysplasia on polygeeninen ominaisuus, eli useat eri geeniparit yhdessä vaikuttavat sen ilmenemiseen yksilössä. Ympäristötekijöistä, jotka vaikuttavat yksilön ilmiäsuun, voidaan mainita ainakin kasvuaajan ruokinta ja liikunta. Useamman eri geeniparin vaikutus yhdessä ympäristötekijöiden kanssa aiheuttavat sairauden vastustukseen ongelmia, koska etukäteen ei voida kovin suurella varmuudella ennustaa yksilön periyttämää lonkkaterveyttä pelkästään yhden yksilön oman ilmiäsuun perusteella. Koska saman pentueen eri yksilöt saavat geeninsä sattumanvaraisesti vanhemmiltaan, saattaa samassa pentueessakin olla lonkkaniveldysplasian suhteen sairaita ja terveitä yksilöitä. Lonkkaniveldysplasian suhteen on selvää, ettei vastustuksessa päästä toivottuun tulokseen, jos lonkkaterveydeltään keskimäärin heikosta pentueesta käytetään yksittäistä tervettä yksilöä jalostukseen. Tilanne on sama tietenkin myös muiden polygeenisesti periytyvien sairauksien suhteen.

Mahdollisimman suuri osa koirista tulisi kuvauttaa, jolloin yksittäisen koiran geneettisen tason arviointia auttavat myös sen sukulaisten tulokset. Jalostukseen käytettävien yksilöiden sukulaisten, erityisesti pentuesisarusten, tulokset tulisi myös ottaa huomioon jalostusyksilöitä ja – yhdistelmiä suunniteltaessa. Suomessa olevan populaation pienen koon vuoksi tutkittua tietoa ei ole riittävästi kattavan yhteenvedon tekemiseen, eikä myöskään ulkomailta ei ole saatavilla luotettavia tilastoja.

Lonkkaniveltilasto 1992-2021

Vuosi	A	B	C	D	E	Yhteensä
1992	0	2	1	1	0	4
1993	2	3	3	3	0	11
1994	1	3	3	3	1	11
1995	2	2	1	0	1	6
1996	2	1	3	2	0	8
1997	4	2	0	0	0	6
1998	3	0	0	0	0	3
1999	2	2	0	1	0	5
2000	1	0	0	2	0	3
2001	1	0	2	2	0	5
2002	0	0	0	1	0	1
2003	0	0	1	4	1	6

2004	0	0	0	0	0	0
2005	0	2	0	1	1	4
2006	0	0	1	0	0	1
2007	1	2	0	2	1	6
2008	0	0	0	2	0	2
2009	2	0	0	0	0	2
2010	0	1	0	1	0	2
2011	3	1	1	3	0	8
2012	1	0	0	2	0	3
2013	0	0	0	0	0	0
2014	0	0	1	0	0	1
2015	0	1	3	3	0	7
2016	0	0	0	0	0	0
2017	1	0	0	0	0	1
2018	1	3	0	1	0	5
2019	1	0	0	0	0	1
2020	4	0	0	0	0	4
2021	3	2	0	0	0	5
Yhteensä	35	27	20	34	5	121

Vuosi	A	B	C	D	E
1992	0%	50%	25%	25%	0%
1993	18%	27%	27%	27%	0%
1994	9%	27%	27%	27%	9%
1995	33%	33%	17%	0%	17%
1996	25%	12%	38%	25%	0%
1997	67%	33%	0%	0%	0%
1998	100%	0%	0%	0%	0%
1999	40%	40%	0%	20%	0%
2000	33%	0%	0%	67%	0%
2001	20%	0%	40%	40%	0%
2002	0%	0%	0%	100%	0%
2003	0%	0%	17%	67%	17%
2004					
2005	0%	50%	0%	25%	25%
2006	0%	0%	100%	0%	0%
2007	17%	33%	0%	33%	17%
2008	0%	0%	0%	100%	0%
2009	100%	0%	0%	0%	0%

<u>2010</u>	<u>0%</u>	<u>50%</u>	<u>0%</u>	<u>50%</u>	<u>0%</u>
<u>2011</u>	<u>38%</u>	<u>12%</u>	<u>12%</u>	<u>38%</u>	<u>0%</u>
<u>2012</u>	<u>33%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>67%</u>	<u>0%</u>
<u>2013</u>					
<u>2014</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>100%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>
<u>2015</u>	<u>0%</u>	<u>14%</u>	<u>43%</u>	<u>43%</u>	<u>0%</u>
<u>2016</u>					
<u>2017</u>	<u>100%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>
<u>2018</u>	<u>20%</u>	<u>60%</u>	<u>0%</u>	<u>20%</u>	<u>0%</u>
<u>2019</u>	<u>100%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>
<u>2020</u>	<u>100%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>
<u>2021</u>	<u>60%</u>	<u>40%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>	<u>0%</u>
<u>Yhteensä</u>	<u>29%</u>	<u>22%</u>	<u>17%</u>	<u>28%</u>	<u>4%</u>

KYYNÄRNIVELEN KASVUHÄIRIÖ

Kyynärnivelen kasvuhäiriö (engl. elbow dysplasia, ED) on yleisin isojen ja jättikokoisten koirien etujalan nivelkivun ja ontumisen aiheuttaja. Kyynärnivelen kasvuhäiriön eri muotoja ovat varislisäkkeen (processus coronoideus) sisemmän osan sairaus, olkaluun nivelnastan (condylus humeralis) sisemmän osan osteokondroosi ja kiinnittymätön kyynärpään uloke (processus anconaeus). Kyynärnivelen inkongruenssia (nivelpintojen epäyhdenmukaisuutta) pidetään tärkeänä syynä kaikkiin edellä mainittuihin kasvuhäiriöihin ja myös se lasketaan kyynärnivelen kasvuhäiriöksi.

Kyynärnivelen kasvuhäiriön periytyminen on kvantitatiivista eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Kasvuhäiriön tyyppi vaihtelee eri roduilla, mikä viittaa siihen, että aiheuttajina ovat eri geenit. Kyynärnivelen kasvuhäiriö on yleisempää uroksilla todennäköisesti urosten suuremman painon ja mahdollisesti myös hormonaalisten tekijöiden takia. Nykykäsityksen mukaan perinnöllisillä tekijöillä on suurin osuus kyynärnivelen kasvuhäiriön synnyssä, mutta ympäristötekijöillä on osuutensa sen ilmenemisessä.

Kaikissa kyynärnivelen kasvuhäiriöissä oireet alkavat keskimäärin 4 – 7 kuukauden iässä. Tyypillinen oire on ontuminen, joka voi pahentua rasituksessa tai olla voimakkainta levon jälkeen. Ontuminen voi olla jatkuvaa tai ajoittaista. Omistajan voi olla vaikea havaita koiran ontumista, jos kasvuhäiriö on molemminpuolinen. Toisinaan kasvuhäiriö on molemmissa kyynärnivelissä, vaikka koira ontuu vain toista jalkaa. Usein oireet huomataan vasta aikuisiällä ja silloin oireet johtuvat kasvuhäiriön seurauksena kehittyneestä nivelrikosta. Kiinnittymätön kyynärpään uloke ei välttämättä oireile nuorella koiralla ja se voi olla röntgenkuvauksen sivulöydös.

Kasvuhäiriöiden ja niiden erilaisten kirurgisten hoitojen tehosta ja pitkäaikaisennusteesta ei ole olemassa kattavia tutkimuksia. Leikkaushoidon hyöty on epävarma, jos nivelessä on jo selvät nivelrikon merkit. Kaikkien kyynärnivelen kasvuhäiriöiden seurauksena on ainakin hoitamattomana yleensä nivelrikko. Leikattuunkin jalkaan kehittyy usein jonkin asteinen nivelrikko, mutta sen määrä voi olla vähäisempää ja se voi kehittyä myöhemmin kuin ilman leikkausta hoidetussa nivelessä. Kyynärnivelen nivelrikko invalidisoi koira yleensä pahemmin kuin esim. lonkkien nivelrikko, koska koiran painosta noin 60 % on etuosalla. Nivelrikon hoidossa tärkeitä ovat painon pudotus, liikunnan rajoitus ja

tarvittaessa käytetään myös tulehduskipulääkkeitä. Lisäksi voidaan käyttää nivelnesteen koostumusta parantavia lääkkeitä ja ravintolisiä.

Suomessa kyynärnivelkuvien arviointi perustuu pääasiassa nivelrikon merkkeihin, mutta myös muut kasvuhäiriöön viittaavat röntgenlöydökset huomioidaan. Jalostusarvoindeksit (BLUP-indeksit) tehostavat jalostusvalintaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran oman tuloksen lisäksi sen kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kyynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria.

Suomessa arvostelussa käytetään IEWG:n (International Elbow Working Group) esittämää kansainvälistä kyynärniveldysplasian arvosteluasteikkoa:

0 Ei muutoksia.

Normaali kyynärnivel.

1 Lievät muutokset.

Lievät nivelrikkomuutokset (artroosi) yleensä ensiksi kyynärpään ulokkeen (processus anconaeus) yläpinnassa (2 mm vahvuuteen saakka) ja/tai lievästi lisääntyntä luun tiiviyttä varislisäkkeen (processus coroneidu) kantaosassa.

2 Kohtalaiset muutokset. Edellä mainittuja muutoksia 5 mm saakka ja/tai selkeästi lisääntyntä luun tiiviyttä varislisäkkeen kantaosassa ja/tai muita kyynärniveldysplasiaan (kiinnittymätön kyynärpään uloke, sisemmän varislisäkkeen sairaus, osteokondroosi) viittaavia muutoksia ja/tai lievää nivelen epämuotoisuutta.

3 Voimakkaat muutokset. Edellisen ylittävät nivelrikkomuutokset/voimakas nivelen epämuotoisuus. Todettavissa oleva kyynärniveldysplasia (kiinnittymätön kyynärpään uloke, sisemmän varislisäkkeen sairaus, osteokondroosi).

Teksti: ELT Anu Lappalainen, päivitetty 30.11.2020

Kyynärniveldysplasia on myös polygeenisesti periytyvä. Kasvuajan ruokinta ja liikunta ovat myös keskeisimmät dysplasian ilmenemiseen vaikuttavat ympäristötekijät. Kyynärvarren luiden pituuskasvuun vaikuttavat vammat kasvuiässä aiheuttavat myös samankaltaisia muutoksia kyynärniveliin. Vammojen yhteydessä muutokset ovat yleensä vain toispuolisia, geenien vaikuttaessa samoin molempiin jalkoihin. Kyynärniveltutkimus on helppo suorittaa lonkkakuvauksen yhteydessä, joten sen aiheuttamat lisäkustannukset koiran omistajalle ovat hyvin pienet. Kyynärniveldysplasiaa ei rutiinimaisesti tutkita ulkomailla, esim. rodun kotimaassa. Suomessa kuvauksia on tehty osalle koirista

Kyynärniveltilasto 1989-2021

Vuosi	0	1	2	3	Yhteensä
1989	0	0	0	0	0
1990	0	0	0	0	0
1991	0	0	0	1	1
1992	1	0	1	0	2
1993	6	1	0	0	7
1994	7	4	1	0	12
1995	5	2	0	0	7

1996	4	1	2	0	7
1997	4	1	0	0	5
1998	2	0	0	0	2
1999	4	0	0	0	4
2000	2	2	0	0	4
2001	4	0	0	0	4
2002	1	0	0	0	1
2003	3	1	1	0	5
2004	0	0	0	0	0
2005	4	0	0	0	4
2006	1	0	0	0	1
2007	3	3	0	0	6
2008	2	0	0	0	2
2009	2	0	0	0	2
2010	2	0	0	0	2
2011	8	0	0	0	8
2012	3	0	0	0	3
2013	0	0	0	0	0
2014	1	0	0	0	1
2015	5	2	0	0	7
2016	0	0	0	0	0
2017	0	0	1	0	1
2018	4	0	1	0	5
2019	1	0	0	0	1
2020	2	1	1	0	4
2021	5	0	0	0	5
Yhteensä	86	18	8	1	113

Vuosi	0	1	2	3
1989				
1990				
1991	0%	0%	0%	100%
1992	50%	0%	50%	0%
1993	86%	14%	0%	0%
1994	58%	33%	8%	0%
1995	71%	29%	0%	0%
1996	57%	14%	29%	0%
1997	80%	20%	0%	0%
1998	100%	0%	0%	0%

1999	100%	0%	0%	0%
2000	50%	50%	0%	0%
2001	100%	0%	0%	0%
2002	100%	0%	0%	0%
2003	60%	20%	20%	0%
2004				
2005	100%	0%	0%	0%
2006	100%	0%	0%	0%
2007	50%	50%	0%	0%
2008	100%	0%	0%	0%
2009	100%	0%	0%	0%
2010	100%	0%	0%	0%
2011	100%	0%	0%	0%
2012	100%	0%	0%	0%
2013				
2014	100%	0%	0%	0%
2015	71%	29%	0%	0%
2016				
2017	0%	0%	100%	0%
2018	80%	0%	20%	0%
2019	100%	0%	0%	0%
2020	50%	25%	25%	0%
2021	100%	0%	0%	0%
Yhteensä	76%	16%	7%	1%

4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet ja viat

Silmäsairaudet

Rodulla ei ole havaittu silmäsairauksia kuten PRA, RD tai HC. Silmäsairauksien esiintyminen on yleistä monilla roduilla, sen takia tilannetta tulee seurata.

Epilepsia

Epilepsialla tarkoitetaan kohtauksellista häiriötä aivojen sähköisessä toiminnassa. Kohtaukset voivat ilmetä erilaisina tajunnan ja liikunnan häiriöinä. Klassinen epilepsiakohtaus on sellainen, jossa potilas menettää tajuntansa, kaatuu maahan kyljelleen, kouristelee rytmisesti ja mahdollisesti virtsaa tai ulostaa alleen. Kohtaukset menevät ohi yleensä muutamassa minuutissa itseksensä.

Šarplaninaceilla on pari epilepsiaepäilyä, mutta ei kliinisiä tutkimuksia diagnoosia varten. Epilepsian yleistymisen vastustamiseksi suositellaan, ettei kohtauksia saaneita koiria käytetä jalostukseen, eikä uusita yhdistelmää, joka on tuottanut epilepsiaa.

Yksittäisiä tapauksia eri sairauksista:

Rodussa esiintyy monia tavanomaisia koirien sairauksia yksittäisesti. Näitä ovat iho-oireet, sydämen vajaatoiminta, dilatoiva kardiomyopatia, korvatulehdus, syöpätapaukset, vatsalaukunkiertymä, kohtutulehdus, ruoka-aineallergia, kilpirauhasen vajaatoiminta ja spondyloosi sekä seroidilipofuskinoosi. Seroidilipofuskinoosiin on sairastunut virallisesti kaksi koira, eikä sairautta ole esiintynyt viimeisen yli 25 vuoden aikana.

Kivesvikaisuus

Kivesvikaisuus tarkoittaa sitä, että uroksen toinen tai molemmat kivekset jäävät laskeutumatta normaalisti vatsaontelosta kivespussiin. Kives voi jäädä vatsaontelon sisään tai nivusalueelle ihon alle. Kivesvian periytymistapaa tai sen kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä ei ole voitu perinpohjaisesti selvittää. Kivesvikaisuus todetaan viimeistään 1-vuotiaana. Kivesvikaista koira ei palkita näyttelyissä eikä sitä voi käyttää jalostukseen. Muuhun harrastuskäyttöön kivesvikaisuudella ei ole merkitystä. Šarplaninacien kivesvikaisuudesta ei ole tutkittua tietoa, mutta yksittäisiä tapauksia tiedetään.

4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt

Tilastoitua tietoa rodun kuolinsyistä on vaikea saada, niin Suomesta kuin rodun kotimaastakin. Suomessa šarplaninacien kuolinsyitä tilastoidaan niin vähän, että kauaskantoisia johtopäätöksiä on tämän perusteella mahdotonta tehdä.

Kuolinsyyt 1989-2021, tilasto laadittu 3.12.2021

Kuolinsyy	Keskim. elinikä	Yhteensä
Hermostollinen sairaus	3 vuotta 7 kuukautta	1
Muu hermostollinen sairaus	3 vuotta 7 kuukautta	1
Iho- ja korvasairaudet	11 vuotta 2 kuukautta	1
Pyoderma, vakava tai toistuva märkivä ihotulehdus	11 vuotta 2 kuukautta	1
Kasvainsairaudet, syöpä	9 vuotta 10 kuukautta	3
Kuollut ilman sairauden diagnosointia	1 vuotta 10 kuukautta	1
Lopetus ilman sairauden diagnosointia	10 vuotta 9 kuukautta	4
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	4 vuotta 2 kuukautta	2
Luusto- ja nivelsairaus	6 vuotta 6 kuukautta	2
Lonkaniveldysplasia ja sen seurauksena kehittyvä nivelrikko	0 vuotta 8 kuukautta	1
Luusto- ja nivelsairaus	12 vuotta 4 kuukautta	1
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	4 vuotta 8 kuukautta	1
Mahalaukun kiertyminen	4 vuotta 8 kuukautta	1

Muu sairaus, jota ei ole listalla	2 vuotta 11 kuukautta	3
Sydänsairaus	9 vuotta 1 kuukautta	2
Muu sydämen sairaus tai vajaatoiminta	10 vuotta 11 kuukautta	1
Sydänlihassairaus, kardiomyopatia	7 vuotta 3 kuukautta	1
Tapaturma tai liikennevahinko	3 vuotta 8 kuukautta	3
Vanhuus (luonnollinen tai lopetus)	11 vuotta 8 kuukautta	12
Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu	9 vuotta 10 kuukautta	12
Kaikki yhteensä	8 vuotta 9 kuukautta	47

4.3.4 Lisääntyminen

Keskimääräinen pentuekoko

Pentueiden koko on keskimäärin 6-8 pentua. Suomessa syntyy keskimäärin noin 1 pentue per vuosi.

Astumisvaikeudet

Rodussa ei ole tiedossa astumisvaikeuksia.

Tiinehtymisvaikeudet

Rodussa ei ole tiedossa tiinehtymisvaikeuksia, pääsääntöisesti luonnollisesti astutetut nartut tiinehtyvät hyvin.

Synnytysongelmat

Rodun kotimaassa tai Suomessa rodulla ei yleisesti ottaen ole tavattu lisääntymisvaikeuksia. Nartut synnyttävät normaalisti ilman synnytysongelmia.

Pentujen hoitamiseen liittyvät ongelmat nartuilla

Rotu on alkukantainen ja emät hoitavat yleensä pentujaan hyvin.

Pentukuolleisuus

Jonkin verran on tullut tietoon tapauksia, joissa kaikki syntyneet pennut eivät ole jääneet eloon, mutta näistä ei ole raportoitu tarkemmin virallisesti yhdistykselle. Yhdessä tiedossa olevassa tapauksessa on ollut synnä synnytyksen alkaminen hieman odotettua aikaisemmin ja samanaikaisesti on tullut odottamaton häiriötilanne, jolloin emä hermostunut ja pentuja on menehtynyt emän astuessa vahingossa niiden päälle. Nämä ovat kuitenkin yksittäisiä poikkeustapauksia. Luotettavaa tilastotietoa šarplaninacien lisääntymiskäyttäytymisestä ei ole eikä tilastoja pentukuolleisuudestaakaan.

Synnyttäiset viat ja epämuodostumat

Synnyttäisiä vikoja tai virheitä pennuissa on ollut hyvin vähän, tarkempia tilastoja ei kuitenkaan ole saatavilla.

4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet

Ulkomuotoon liittyvät anatomiset piirteet, jotka altistavat rodun yksilöt sairauksille tai lisääntymis-

ja hyvinvointiongelmille

Tällä hetkellä rodussa ei ilmene terveydellistä haittaa aiheuttavia tai koiran käyttöä haittaavia ulkomuodollisia ominaisuuksia, mutta rodussa maailmanlaajuisesti havaittavissa oleva koon kasvu suuremmaksi tuo mukanaan altistavia tekijöitä. Suuri ja raskas koko on yhdistetty suurempaan riskiin sairastua luusto- ja nivelsairauksiin. Šarplaninacien rakenteessa ei ole tällä hetkellä liioiteltuja piirteitä ja rotumääritelmän vaatimukset ovat sopusuunnassa toiminnallisuuden ja käyttötarkoituksen kanssa. Muiden muassa edellä esitettyihin asioihin tulee kuitenkin kiinnittää huomiota koirien arvostelussa ja jalostusvalinnassa, että hyvä tilanne säilyisi.

4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä

Keskeisimmät ongelmakohdat

Tilastoitua tietoa rodun sairauksista Balkanilta on hyvin vähän saatavissa, sillä koiria ei pääsääntöisesti tutkita. Suomessa koiria tutkitaan, mutta koska kanta on pieni ja tutkimuslöydökset / sairaustapaukset yksittäisiä tapauksia, tutkimustuloksilla ei ole tilastollista merkitystä koko rotua ajatellen.

Ongelmien mahdollisia syitä

Tapaukset lähinnä yksittäisiä ja niiden syitä ja seurauksia on vaikea arvioida näin pienellä otannalla.

4.4. Ulkomuoto

Rotumääritelmä

Tärkeimpänä jalostuksellisenä tavoitteena ulkomuodon suhteen on ehdottomasti oltava rakenteen säilyttäminen liikuntakyvyn ja terveyden kannalta mahdollisimman hyvänä. Tämä on edellytys koiranjalostuksen eettisten perusteiden näkökulmasta, mutta myös koko rodun säilymisen kannalta. Ulkomuodolliset ominaisuudet, jotka eivät ole terveyden kannalta keskeisiä, ovat toissijaisia.

Ulkonäköön liittyvät seikat tulee ottaa huomioon, että šarplaninac myös jatkossakin olisi šarplaninac. Terveyteen liittyviä rakenteellisia ominaisuuksia ulkonäkö ei saa kuitenkaan jalostusvalinnoissa ohittaa. Ulkomuodon jalostamisen suhteen voidaan todeta, että rodun ulkomuoto Suomessa vastaa keskimäärin hyvin rotumääritelmää. Yksilöiden välinen vaihtelu rodun sisällä on melko pieni ulkoisten ominaisuuksien suhteen. Rakenteellisesti koirista ei yleensä löydy kovin merkittäviä virheitä, ellei koon kasvua oteta huomioon. Jalostustarkastukset ovat rodun jalostusta palveleva väline. Tärkeätä on kerätä ja saada tietoa Suomen kannasta luonteen, rakenteen ja ulkomuodon osalta.

Rodun koirien näyttelykäynnit

Rodun edustajia on käynyt näyttelyissä viimeisen kymmenen vuoden aikana (1.1.2012-3.12.2021 mennessä) seuraavasti:

	ERI	EH	H	T	EVA	HYL	Yhteensä
Pentuluokka 7-9 kk	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta
Junioriluokka	24 tulosta	6 tulosta	1 tulosta	1 tulosta	2 tulosta	0 tulosta	34 tulosta
Nuorten luokka	13 tulosta	0 tulosta	1 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	14 tulosta
Avoim luokka	33 tulosta	6 tulosta	2 tulosta	0 tulosta	2 tulosta	1 tulosta	44 tulosta
Käyttöluokka	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta
Valioluokka	10 tulosta	1 tulosta	1 tulosta	0 tulosta	1 tulosta	0 tulosta	13 tulosta
Veteraaniluokka	1 tulosta	1 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	0 tulosta	2 tulosta
Yhteensä	81 tulosta	14 tulosta	5 tulosta	1 tulosta	5 tulosta	1 tulosta	107 tulosta

Rodun koirien jalostustarkastukset

Viimeisen viiden vuoden sisällä on järjestetty jalostustarkastuksia seuraavasti:

Koronapandemian vuoksi jouduttu perumaan jalostuspäivät 2020 ja 2021.

2019 tuomareina:

SAVOVSKI Nacko & Laakso Jari

Tarkastettiin kaksi narttua ja kolme urosta, joista kaikki saivat erinomaiset arvostelut ja koiria suositeltiin käytettäväksi jalostukseen. Yksilöllisiä pieniä huomautuksia esim. kulmauksista.

2018 Suomessa oli arvostettu UROŠEVIC, Dr Milivoje:

ei koiria jalostustarkastuksessa

Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus

Rodun alkuperäinen käyttötarkoitus on ollut lauman vartiointi; ympärivuorokautisesti ja ympärivuotisesti, monesti vaikeakulkuisessakin maastossa ja vuoristossa. Tämä edellyttää kestävyyttä, riittävää kokoa ja voimaa. Kestävyys liikuntaan saadaan terveestä rakenteesta ja tasapainoisista, liioittelemattomista kulmauksista. Turkin tulisi olla säänkestävä, jotta koira voi työskennellä ulkona säällä kuin säällä. Sadetta kestää parhaiten turkki, joka ei ole liian runsas ja jossa on karkea vettähylyvä peitinkarva; turkin liiallinen pehmeys altistaa sekä kastumiselle että takkuuntumiselle.

Keskeisimmät ongelmakohdat

Ulkonäköön liittyvät seikat tulee ottaa huomioon, että šarplaninac myös jatkossakin olisi šarplaninac. Rodun ulkomuoto Suomessa vastaa keskimäärin hyvin rotumääritelmää. Koon kasvu on suurin ongelma rodussa. Liian suuri koko ja raskas tyyppi heikentävät työskentelyominaisuuksia.

5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA

Rodun edellisen jalostuksen tavoiteohjelman voimassaolokausi

Suomen Kennelliitto jatkoi kahdella vuodella viimeisintä JTO:ta, joten kausi oli 1.1.2016-31.12.2022

Rodun ensimmäisen tavoiteohjelman voimassaolokausi

2003-2007

Edelliseen tavoiteohjelmaan kirjatut jalostustavoitteet sekä niiden toteutuminen

Tavoite	Toimenpide	Tulos
Rodun rekisteröintimäärien maltillinen kasvu olisi hyväksi, jotta kannan koko saataisiin jalostuksellisesti turvalliselle tasolle. Kovin äkillinen ja voimakas pentukysyntä ei silti ole toivottavaa, koska tuotettujen pentujen lukumäärän lisääminen samalla jalostusaineiksella ei lisää kannan geneettistä laajuutta.		Rekisteröintimäärät pysytelleet edelleen samoissa lukemissa aiempiin vuosiin verrattuna. Osa yhdistelmistä jäänyt toteutumatta, sillä kaikki potentiaalisetkaan narttujen omistajat eivät ole saaneet uroksia lainaksi. Sukusiitosprosentti ollut vuosia alhainen, vuonna 2018 ja 2021 siinä havaitaan yksittäiset poikkeamat (uusintayhdistelmä), jossa sukusiitosaste 5,66%.
Keskeisimpänä jalostuksen		Jalostuspäivät jouduttu

tavoitteena on ylläpitää rotua niin, että šarplaninacin luonne, rakenne ja ulkomuoto vastaavat rotumääritelmää sekä terveys että käyttöominaisuudet säilyvät mahdollisimman hyvinä		koronapandemian vuoksi kaksi kertaa peruuttamaan, sitä aikaisemmissa jalostuspäivissä keskitytty työkoiratyyppin säilyttämisessä tärkeisiin erityisiin huomioihin. Jalostuspäivillä 2019 oli esillä viisi laadukasta yksilöä.
Rodun yhteiskuntakelpoisuus ja koirien jalostuksen eettiset periaatteet on huomioitava.		Osallistuttu mm. rotuesittelyluentoon. Jäsenjulkaisuissa on kerrottu rodun erityispiirteistä.

Jalostuksen ulkopuolelle jäävien koirien osuus

Tilastot kymmeneltä vuodelta ovat pienet, vain 12 pentuetta on syntynyt 2012-2021. Jalostukseen käytettyjä koiria vuosien 2012-2021 on sinä aikana rekisteröidystä kannasta 14,08% (Koiranet) eli jalostuksen ulkopuolelle on jäänyt noin 86% rekisteröidyistä koirista. Jalostuksesta jää pois koiria mm. puuttuvien PEVISA-tutkimusten vuoksi.

Jalostussuosittelujen ja PEVISAn ajantasaisuuden arviointi

PEVISA (voimassa 31.12.2022 asti) on edellyttänyt jalostuskoirilta lonkka- ja kyynärlausunnon. PEVISA ei ole asettanut raja-arvoja. Sukusiitosprosentti on saanut olla yhdistelmässä korkeintaan 6,25% ja penturajoitus on ollut 12.

Lonkkaniveldysplasian osalta yhdistys on suositellut käytettäväksi mahdollisimman terveitä yksilöitä. Kyynärnivelten osalta yhdistyksen suositus on ollut, että virallinen tutkimustulos jalostuskoiralla tulee olla 0 tai 1. Lisäksi tulisi huomioida että molempien vanhempien yleisen terveyden tulee olla yleisesti hyvä, eikä niillä saa olla todettuja kroonisia sairauksia tai muita muutoksia.

Lonkkaniveldysplasian kohdalla tilanne on hyvä, yhtään E-lonkkaista koiraa ei ole tilastossa (2017-2021) ja 62% oli A-lonkkaisia ja 31% B-lonkkaisia.

Kyynärniveldysplasiassa tilannetta tulee seurata, sillä tilastointijaksolla (2017-2021) on 2-kyynärää 19%. Suurin osa edelleen on tervettä eli 75% 0-kyynärää. 1-kyynärää 6%. Yhtään 3-kyynärää ei näy tilastoissa, mutta yhdistyksen tiedossa on mm. yksi kyynärniveloeroitu koira.

Jälkeläismäärärajoitus on osaltaan heikentänyt yhdistelmien toteutumista. Rajoituksen poistaminen mahdollistaa myös urosten lainaamisen ja geneettisen monimuotoisuuden turvaamisen. Rajoitus on aiheuttanut paljon käytännön tasolla skismaa ja väärinymmärryksiä harrastajien keskuudessa, sillä narttujen omistajat eivät ole saaneet jalostusuroksia lainaksi. Myös kasvattajille jalostustyössä tärkeä elementti, eli koirien sijoittaminen on hankalampaa kohtuuttoman pienten rajoitusten alla.

Rodun geneettinen populaatio on Suomessa pieni, mutta maailmalla on koirakannan arvioitu määrä noin 70 000 yksilöä. Rotuunottoja tehdään edelleen alkuperäseuduilla, jolloin geneettinen monimuotoisuus on mahdollista säilyttää. FCI:n ohjeistuksen mukaan, mikäli rodun populaatio tietyssä maassa on pieni, tulee ottaa huomioon maailmanlaajuinen populaatiokokoo. Šarplaninac-rodussa on alusta saakka, vuodesta 1989 tuotu paljon eri maista jalostusmateriaalia eikä kaikkia tuonteja ole edes käytetty jalostuksessa.

Rotua tulee vaalia alkuperämaan työkäyttöominaisuuksia vahvasti kunnioittaen ja karsien jalostuskäytöstä siihen soveltumattomat yksilöt. Suomessa alkuperäiseen työkäyttöön on tullut jatkuvasti lisää tarvetta, mm. petopaineen lisääntyessä susipopulaation kasvaessa monilla alueilla.

6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

6.1 Jalostuksen tavoitteet

Jalostuspohja

Jalostuspohjan riittävästä laajuudesta tulee huolehtia. Kantamme monimuotoisuuden säilyttämiseksi tarvitaan ulkomaalaisia koiria käytettäväksi jalostukseen. Rodun populaationa pitää nähdä vähintään koko alkuperäseutujen kanta, sillä jalostusyhteistyö muiden maiden kanssa on välttämätöntä. Yhdistyksellä on vahvat siteet ja kaikista entisen Jugoslavian alueen maista on tullut Suomeen koiria. Suomen kanta ei riitä menestykselliseen rodun jalostukseen. Rotu on Suomessa harvalukuinen ja rodun harrastajilla on iso osa geenipoolia työ- ja kotikoirina. Urosten lainaaminen näiden yksittäisten (työkoira)narttujen omistajille on yksi tärkeä osa rodun jalostustyötä.

Käyttäytyminen ja luonne

Tämän hetkisestä koirakannasta on hyvin vähän tutkittua tietoa luonteen ja käyttäytymisen osalta. Pyritään lisäämään luonnekuvauksessa käyneiden koirien ja luonteen osalta jalostustarkastettujen koirien määrää.

Käyttöominaisuudet

Šarplaninacin pääasiallinen käyttömuoto Suomessa on edelleen vahti- ja kotikoira. Kiinnostus šarplaninaciin laumanvartijana on kuitenkin lisääntynyt myös Suomessa. Yksilön tulee olla luonteeltaan rodunomainen, ei arka eikä yliaggressiivinen. Yhteiskuntakelpoisuus on luonteen suhteen perusvaatimus, mutta myös alkuperäisiä rodulle tyypillisiä luonne- ja käyttöominaisuuksia tulisi kunnioittaa ja säilyttää ne.

Terveys ja lisääntyminen

Lonkkien ja kyynärien osalta halutaan vähintäänkin säilyttää nykyinen taso. Perimän monimuotoisuutta kuvaavia DNA-tutkimuksia pyritään saamaan lisää. Kyselytutkimuksilla pyritään saamaan tietoa lisääntymisestä ja yleisestä terveydestä sekä käyttäytymisestä.

Ulkomuoto

Ulkomuotojalostusta ohjaa šarplaninacin voimassa oleva rotumääritelmä, ja se säilytetään mahdollisimman hyvin rotumääritelmän mukaisena. Ulkomuodon suhteen korostetaan rakenteen säilyttämistä terveyden ja liikuntakyvyn kannalta optimaalisena. Šarplaninacin tulee olla rakenteeltaan tasapainoinen, luustoltaan vahva, mutta ei liioitellun raskas. Jalostukseen käytettävän yksilön tulee olla rodunomainen eikä sillä saa olla rotumääritelmän mukaista nollaavaa virhettä. Tason seuraamiseen paras keino on jalostustarkastukset, joissa rodun asiantuntijatuomarit arvioivat koiria.

6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille

Suositukset jalostukseen käytettävien koirien ja yhdistelmien ominaisuuksista

Kun yhdistelmää suunnitellaan, kasvattajan tulisi ottaa huomioon yksilöiden tiedossa olevat perinnölliset sekä muut viat ja sairaudet, luonteenominaisuudet ja ulkomuodolliset seikat.

Jalostusparien pitää täydentää toisiaan, eikä niillä tule olla samoja rodussa esiintyviä virheitä. Jalostusta ohjaa myös Kennelliiton koirarekisteriohje. Šarplaninacien perinnöllisten ja muiden sairauksien esiintyvyydestä on vähän tutkittua ja tilastoitua tietoa, mikä tuo omat haasteet rodun jalostustyölle. Rodussa tulisi säilyttää sukusiitosprosentti mahdollisimman matalana ja sukusiitosta tulisi välttää.

Jalostukseen käytettävien koirien tulee olla psyykkisesti ja fyysisesti mahdollisimman terveitä yksilöitä. Jalostukseen käytettävien yksilöiden lonkat sekä kyynärät tulee kuvata. Tavoitteena on käyttää A-, B-, tai C-lonkkaisia jalostuskoiria. Mikäli koiran lonkkakuvaustulos on D, tulisi tällaiselle koiralle käyttää A- tai B-lonkkaista parituskumppania. Tavoitteena on kiinnittää huomiota myös kyynärnivelten terveyteen ja käyttää kyynärkuvaustuloksen 0 saaneita koiria. Mikäli kyynärkuvaustulos on 1, olisi toivottavaa, että tällaiselle koiralle käytettäisiin 0-kyynäräistä urosta/narttua. Kyynärkuvaustulosta 2 ei suositella käytettäväksi jalostukseen lainkaan.

Jalostukseen käytettävien koirien suositeltava alaikäraja on 24kk. Ensimmäisiä pentuja ei suositella teettäväksi nartulla yli 5-vuotiaana eikä yli 8-vuotiasta narttua suositella astutettavaksi. Pentueiden väli tulee olla vähintään 10kk.

Jalostukseen käytettävällä šarplaninacilla tulisi olla:

- vähintään 2 x näyttelystä laatuarvostelu erinomainen tai hyväksytty jalostustarkastuslausunto
- lonkat ja kyynärät kuvattu ja lausuttu astutushetkellä, raja-arvo kyynärnivelten suhteen suositellaan olevan 1, Lonkkanivelten raja-arvo D. Lonkkakuvaustuloksen D saanut koira voidaan parittaa vain A- tai B-tuloksen saaneen koiran kanssa.
- koiran tulee kyetä lisääntymään normaalisti (luonnollinen astutus)
- koiran tulee olla iältään yli 2-vuotias astutushetkellä

Jalostukseen ei tule käyttää šarplaninacia, joka täyttää jonkin seuraavista kriteereistä:

- nartulle on suoritettu jo yksi keisarinleikkaus aikaisemmin
- yhdistelmän sukusiitosaste on jalostustietokannan laskeman 6 sukupolven mukaan yli 6.25 %
- koira, joka ei astu tai anna astua normaalisti
- koira, joka on luonteeltaan todettu selvästi araksi tai aggressiiviseksi esim. näyttelytuomarin toimesta
- narttu, joka on yli 8-vuotias (perustellusta syystä voidaan hyväksyä jalostukseen, mikäli nartulla on ollut pennut aiemmin ja eläinlääkäri on todennut nartun terveeksi)
- narttu, jolla on ollut pennut myös edellisestä kiimasta, ellei kiimojen väli ole vähintään 10 kuukautta
- koira, jolla on rotumääritelmän mukaan vakavia rakenteellisia virheitä
- koira, jota ei ole jalostustarkastuksessa hyväksytty käytettäväksi jalostukseen

Suositus yksittäisen koiran maksimijälkeläismäärälle

Jalostuskoirakohtainen jälkeläismääräsuositus on kolme pentuetta, sama suositus koskee urosta ja narttua.

6.3 Rotujärjestön toimenpiteet

Jatketaan rodun terveystilanteen, käyttötulosten, luonnetesti- ja näyttelytulosten seuranta, tilastointia ja julkaisemista jalostuksen tarpeisiin. Lisäksi järjestetään ulkomuototuomarikoulutusta, luonnetestitapahtumia ja kutsutaan rodun alkuperämaan asiantuntijoita luennoimaan.

6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin

Rodun jalostuksen suurimmat uhat ja mahdollisuudet

Uhat

- alkuperäisten luonneominaisuuksien häviäminen
- luonne > arkuus
- rotua harrastavien ihmisten keskinäinen yhteistyökyky puutteellista
- rotua ja sen ominaisuuksia ei tunneta riittävän hyvin, jolloin šarplaninac voi päätyä omistajalle, jolla ei ole riittäviä valmiuksia koiran ominaisuuksien suhteen
- kasvatus loppuu Suomesta
- populaation pieneneminen maailmalla
- perinnöllisten sairauksien lisääntyminen
- muut laumanvartijarodut vievät ostajia
- liian tiukka PEVISA > jalostustyö vaikeutuu huomattavasti ja pahimmillaan rodun jalostustyö menetetään Suomessa

Heikkoudet

- kanta on täysin riippuvainen geeniaineksen tuonnista ulkomailta
- rotuyhdistyksen jäsenmäärä on pieni > taloudelliset voimavarat ja henkilöresurssit eivät tahdo riittää >> yksittäiset aktiiviset jäsenet kuormittuvat liikaa
- tutkittujen terveystietojen vähyyys
- koon kasvu > terveysongelmat
- vähän kasvattajia
- sairauksista vähän tietoa Suomessa > tiedon pantaaminen
- sairauksista vähän tietoa ulkomailla > koiria ei juurikaan tutkita

Mahdollisuudet

- työkoirakäyttö; soveltuu työkoiraksi maataloille, aluevartiointiin, harraste- tai kotikoiraksi
- yhteistyö muiden järjestöjen kanssa esim. tapahtumien järjestämisen suhteen
- rodun tuominen paremmin esille näyttelyissä ja kokeissa lisäisi tunnettavuutta ja kiinnostusta rotuun
- populaatio laajenee
- kasvattajia tulee lisää

Varautuminen ongelmiin

Tiedon tarjoaminen sekä kasvattajille että rotua harkitseville on erittäin tärkeää ja sillä voidaan ennaltaehkäistä monia ongelmia. Uutta tietoa sekä luonteesta että terveydestä saadaan riittävän kattavilla luonne- ja terveystutkimuksilla

Rodun vahvuudet tulee huomioida ja hyödyntää:

- lahjomaton vartiokoira
- omistajauskollinen
- perusterve
- säänkestävä turkki
- erittäin hyvä hajuaisti
- sitkeä ja periksi antamaton
- kannan geneettinen laajuus on saatu säilytettyä kohtuullisen hyvänä tuontikoirien avulla
- tuodaan säännöllisesti uusia siitoskoiria
- kansainväliset kontaktit
- yhdistys tukee kasvattajia tekemään kansainvälistä yhteistyötä niin harrastajien kuin rotuyhdistysten kanssa

- yhdistys tiedottaa, auttaa jalostusvalinnoissa ja järjestää jalostustarkastuksia

6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Vuosi	Tehtävä tai projekti
2023	Jalostuspäivät ja jalostustarkastus
2024	Jalostuspäivät ja jalostustarkastus, Terveys- ja käyttäytymiskysely
2025	Jalostuspäivät ja jalostustarkastus
2026	Jalostuspäivät ja jalostustarkastus
2027	Jalostuspäivät ja jalostustarkastus

JTO:n ja PEVISAn vaikutuksen seuraaminen

Sarplaninac Club Finland ry:n hallitus seuraa koirien luonne- ja terveystilannetta, koe- ja näyttelytuloksia, ja tekee niistä tarvittaessa korjaus- ja kehittämissesityksiä yhdistykselle. Hallitus seuraa jalostuksen tavoiteohjelman toteutumista jokavuotisessa toimintasuunnitelmassaan. Vuosittain laaditaan tilastoja joiden avulla voidaan seurata rodun kehityksen suuntaa. Hallitus seuraa jalostuksen ja kasvattajien toimintaa. Mikäli asiat niin vaativat, yhdistys voi milloin tahansa kokoontua sääntöjensä puitteissa ylimääräiseen yleiskokoukseen käsittelemään jalostuksen tavoiteohjelmaa tai muita rodun jalostukseen liittyviä asioita. Vuosittaisessa vuosikokouksessa ja muissa yhdistyksen tilaisuuksissa sekä jäsentiedotteilla jäsenistölle tiedotetaan rodun tilasta ja kehityksen suunnasta. Vuosittain tarkastetaan ollaanko saavuttamassa päämäärää ja näiden tietojen pohjalta korjataan seuraavan viisivuotiskauden tavoiteohjelma, jotta haluttu tavoite saavutettaisiin. Jalostuksen tavoiteohjelma julkaistaan rotujärjestön internetsivulla ja se päivitetään kerran viidessä vuodessa.

7. LÄHTEET

Suomen Kennelliiton jalostustietojärjestelmä

Suomen Kennelliitto ry: Jalostuksen tavoiteohjelman malli

Tsekinpaimenkoirien jalostuksen tavoiteohjelma 2016–2019

KoiraNet (Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)

Suomen Kennelliitto ry, Artikkelit:

ELT Anu Lappalainen; Lonkkanivelen kasvuhäiriö

ELT Anu Lappalainen; Kynnärnivelen kasvuhäiriöt

MMT Katariina Mäki 14.12.2011; Perinnöllinen monimuotoisuus ja jalostuspohja

Muut tietolähteet: Rade Vesic, Serbia

8. LIITTEET

LIITE1 Rotumääritelmä

LIITE2 Sarplaninac jalostuspohja; vuositilastot 1989-2021

LIITE3 Suomen Kennelliiton jalostustietojärjestelmästä löytyvät luonnetestatut šarplaninacit (3.12.2021 mennessä)

LIITE4 Dr.med.vet. Niini Tirrin laatima tutkimusraportti 1990-luvun geenitutkimuksesta

LIITE 1

SARPLANINAC ROTUMÄÄRITELMÄ

Ryhmä: 2

FCI:n numero: 41

Hyväksytty: FCI 3.10.1980

SKL-FKK 2.1.1991

Alkuperämaa: Jugoslavia

YLEISVAIKUTELMA: Roteva, suhteellinen, vankkaluustoinen ja keskikokoa suurempi. Hieman korkeuttaan pitempi. Pitkä, melko karhea karvapeite korostaa tiivistä yleisvaikutelmaa.

LUONNE: Hyväluonteinen, rauhallinen, suojelevainen, lahjomaton ja isännälleen uskollinen.

PÄÄ: Suhteessa runkoon. Pään kokonaispituus n. 25 cm. Kallo on hieman pitempi kuin kuono. Kallo on hieman kupera, kuononselkä suora. Kuonon ja kallon ylälinjat yhdensuuntaiset. Nartulla kuono-osa on hieman pitempi. Kallo kuiva ja leveä ja siinä on selvä uurre. Kulmakaaret vain vähän korostuneet. Ei huomattavaa

niskakyyhyä. Heikko otsapenger. Kuono on hieman kalloa lyhyempi, syvä ja leveä tyvestä, kärkeä kohti hieman kapeneva. Nenänselkä suora ja leveä. Sivulta katsoen alaleuka kaareutuu ensin ja jatkuu suoraan, loittonevasti nenänselkään nähden.

Huulet melko paksut ja tiiviit, hyvin sulkeutuvat, ylähuuli vain hieman alahuulen päällä.

SILMÄT: Mantelinmuotoiset, ei suuret eivätkä syvällä sijaitsevat. Tumman tai vaalean ruskeat.

Rauhallinen mutta läpitunkeva katse ei saa koskaan ilmaista pelkoa. Silmän ympärökset ja vilkkuluomet mustat.

KORVAT: Sijoittuneet silmän tason alapuolelle. V-muotoiset, riippuvat, poskenmyötäiset ja lyhyen, tiheän karvan peitossa.

PURENTA: Säännöllinen ja täydellinen leikkaava purenta.

KAULA: Keskipituinen, mutta pitkä ja paksu karva, joka muodostaa harjan, saa sen näyttämään todellista lyhyemmältä. Leveä, syvä ja lihaksikas. Liittyy tasaisesti päähän ja lapoihin. Koira kantaa kaulansa hieman selkälinjan yläpuolella. Ei riippuvaa kaulanahkaa. Niska hieman kaareutuva tai suora, kaulan alalinja suora.

ETURAAJAT: Suorat ja suhteessa runkoon. Lavat melko pitkät ja leveät, litteät ja viistot. Olkavarsi viistompi kuin lapa. Kynnärpää ei sisä- eikä ulkokierteinen ja vain vähän rintakehää ulompana. Eturaajat voimakaslustoiset, lihaksikkaat ja hapsuiset. Välikämmen leveä ja voimakas, lievästi joustava.

RUNKO: Ylälinja suora tai hieman lantiota kohti laskeutuva. Vuoristossa kasvatetuilla koirilla saatetaan hyväksyä hieman säkää korkeampi lantio, mutta tämä ei ole toivottavaa. Säkä melko hyvin kehittynyt ja leveä. Kaulan ja sään liittymäkohta vahva ja loiva. Selkä suora ja leveä, ei liian pitkä. Lanneosa lyhyehkö, vahva ja lihaksikas. Lantio keskipituinen, viettävä ja lihaksikas.

Rintakehä syvä ja tilava, kyynäpäihin ulottuva, keskipituinen, hieman kaarevat kylkiluut. Eturinta leveä ja lihaksikas. Vatsaviiva hieman nouseva.

TAKARAAJAT: Takaa katsoen suorat ja hieman kauempana toisistaan kuin eturaajat. Sivulta katsoen takaraajat ovat verrattain hyvin kulmautuneet. Reisi lihaksikas, pyöristynyt, viisto. Polvikulmaus hieman avoimempi kuin lapakulmaus.

Sääri myös viistoasentoinen, vahva, hapsuinen ja lihaksikas. Kinnerkulmaus melko avoin. Välijalka vähemmän joustava kuin välikämmen. Takakannukset on poistettava.

KÄPÄLÄT: Tiiviit, soikeat, hyvin kaarevat varpaat. Kynnet vahvat ja mustat. Päkiät sitkeät mutta joustavat, mustat.

HÄNTÄ: Pitkä, ulottuu ainakin kintereeseen. Lantio hieman viettävä kohti hännän tyveä. Häntä on tyvestä vahva, kärkeä kohti kapeneva, alapuolella hapsutusta. Koira kantaa kätänsä loivalla sapelinmuotoisella kaarella. Innostuneena koira saattaa nostaa häntänsä selkälinjan yläpuolelle.

LIIKKEET: Askel pitkä ja joustava, ravissa korkeat ja pitkät askeleet. Laukassa koira vaikuttaa hieman kömpelöltä mutta loikat ovat pitkät ja maatavoittavat.

NAHKA: Melko paksu, joustava ja kaikkialta tiivis. Ei löysää nahkaa. Kaikki näkyvät limakalvot ovat mustat tai hyvin pigmentoituneet.

KARVAPEITE: Pää, korvat ja raajojen etupuolet lyhyen karvan peittämät. Kaulassa ja raajojen takapuolella sekä hännässä karva on pitkää, melkein sileää ja hieman karheaa. peitinkarvan alla oleva pohjavilla on lyhyttä, tiheää ja hienolaatuista. Päällimmäinen karva 10-12 cm pituista, se ei saa olla 7 cm lyhyempää.

VÄRI: Yksivärinen. Kaikki värit valkeasta melkein mustaan ja tummanruskeaan ovat hyväksyttäviä. toivotuin sävy on tumma raudanharmaa. Täplät ja valkeat merkit eivät ole sallittuja. Rinnassa ja varpaissa voi olla pieniä valkeita merkkejä, mutta ne eivät ole toivottavia. Päälaki, niska ja runko ovat sävyltään tummemmat

vaaleten kellanharmaaseen tai likaisenvälkeään ääriosa kohti. Sävyyn muuttuminen on asteittaista eikä saa millään lailla antaa kirjavaa vaikutelmaa.

KOKO: Uroksen keskikorkeus 62 cm, nartun 58 cm. Alle 56 cm korkeita uroksia ja alle 54 cm korkeita narttuja ei tule hyväksyä. Työkuntoisen uroksen paino on 35-45 kg, nartun 30-40 kg.

VIRHEET: Hylkääviä virheitä: Välihammaspuutokset. Huomattava poikkeama pituuden ja korkeuden suhteissa. Liian pieni koko. Lyhyempi turkki kuin 7 cm. Isot valkeat merkit tai brindle-kuviot, pigmenttipuutokset näkyvillä limakalvoilla ja silmän ympärillä. Töpöhäntäisyys, muut vakavat rakennevirheet.

LIITE 2

ŠARPLANINAC JALOSTUSPOHJA

Vuosittelastot 1989-2021

Vuositilasto - jalostuspohja																	
	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989
Per vuosi																	
- pentueet		1		1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	1			
- jalostukseen käytetyt eri urokset		1		1	1	2	1	2	2	2	2	3	2	1			
- jalostukseen käytetyt eri nartut		1		1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	1			
- isät/emät	-	1,00	-	1,00	0,50	1,00	0,50	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,67	1,00	-	-	-
- tehollinen populaatio	-	1 (50%)	-	1 (50%)	2 (50%)	3 (75%)	2 (50%)	3 (75%)	3 (75%)	3 (75%)	3 (75%)	4 (67%)	3 (50%)	1 (50%)	-	-	-
- uroksista käytetty jalostukseen	-	0%	0%	33%	12%	0%	0%	14%	12%	0%	9%	25%	0%	33%	67%	50%	0%
- nartuista käytetty jalostukseen	-	0%	-	0%	12%	20%	0%	0%	100%	0%	22%	10%	10%	50%	60%	40%	50%
Per sukupolvi (4 vuotta)																	
- pentueet	2	4	5	7	8	8	8	8	9	10	9	7	4	1	0	0	0
- jalostukseen käytetyt eri urokset	2	3	4	5	5	6	5	7	7	8	8	6	3	1	0	0	0
- jalostukseen käytetyt eri nartut	2	4	5	6	6	5	6	6	7	9	8	6	4	1	0	0	0
- isät/emät	1,00	0,75	0,80	0,83	0,83	1,20	0,83	1,17	1,00	0,89	1,00	1,00	0,75	1,00	-	-	-
- tehollinen populaatio	3 (75%)	5 (62%)	6 (60%)	8 (57%)	8 (50%)	7 (44%)	8 (50%)	8 (50%)	9 (50%)	12 (60%)	11 (61%)	8 (57%)	5 (62%)	1 (50%)	-	-	-
- uroksista käytetty jalostukseen	11%	12%	13%	13%	11%	11%	9%	9%	14%	10%	16%	22%	24%	41%	50%	40%	0%
- nartuista käytetty jalostukseen	0%	6%	12%	8%	9%	12%	7%	20%	17%	12%	20%	26%	35%	50%	50%	43%	50%

Vuositilasto - jalostuspohja																
	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Per vuosi																
- pentueet	2	1	2	1	2	1		1	2		1		3	1	1	1
- jalostukseen käytetyt eri urokset	2	1	2	1	2	1		1	2		1		3	1	1	1
- jalostukseen käytetyt eri nartut	2	1	2	1	2	1		1	2		1		2	1	1	1
- isät/emät	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	-	1,00	1,00	-	1,00	-	1,50	1,00	1,00	1,00
- tehollinen populaatio	3 (75%)	1 (50%)	3 (75%)	1 (50%)	3 (75%)	1 (50%)	-	1 (50%)	3 (75%)	-	1 (50%)	-	3 (50%)	1 (50%)	1 (50%)	1 (50%)
- uroksista käytetty jalostukseen	0%	11%	0%	100%	0%	40%	-	0%	0%	-	0%	50%	17%	50%	0%	0%
- nartuista käytetty jalostukseen	0%	25%	14%	50%	50%	33%	-	0%	20%	-	33%	-	17%	20%	0%	50%
Per sukupolvi (4 vuotta)																
- pentueet	6	6	6	4	4	4	3	4	3	4	5	5	6	3	3	2
- jalostukseen käytetyt eri urokset	5	5	5	4	3	3	2	3	3	4	4	3	4	3	3	2
- jalostukseen käytetyt eri nartut	5	5	4	3	3	3	2	3	3	3	4	3	3	1	2	2
- isät/emät	1,00	1,00	1,25	1,33	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,33	1,00	1,00	1,33	3,00	1,50	1,00
- tehollinen populaatio	7 (58%)	7 (58%)	6 (50%)	4 (50%)	4 (50%)	4 (50%)	3 (50%)	4 (50%)	4 (67%)	4 (50%)	5 (50%)	4 (40%)	4 (33%)	2 (33%)	3 (50%)	3 (75%)
- uroksista käytetty jalostukseen	7%	8%	15%	33%	22%	20%	0%	0%	11%	18%	24%	23%	18%	20%	0%	0%
- nartuista käytetty jalostukseen	16%	27%	29%	43%	33%	22%	17%	22%	25%	20%	20%	16%	19%	22%	11%	14%

LIITE 3

Suomen Kennelliiton jalostustietojärjestelmästä löytyvät luonnetestatut šarplaninacit (3.12.2021 mennessä)											
Nimi	o1	o2	o3	o4	o5	o6	o7	o8	pisteet	palk.	tuomarit
Sartimos Bruno	-2	+1	+1	-3	+1	+2	-2	+3	36	++	Kerkkä & Kilpeläinen
Sartimos Bea	+2	+3	+3	+3	+2	+3	+3	+3	250	+	Söderholm & Riikonen
Bistra Korabska	+1	+1	+1	-1	+1	+2	+1	+3	125	+	Piironen & Haanpää
Sartimos Branco	+1	+1	+3	+2	+1	+3	+3	+3	188	+	Riikonen & Malmisalo
Sarpin Starica	-1	+1	-3	-2	+1	+2	-2	+2	42	+	Kilpeläinen & Halme
Murko	+1	+1	+1	-1	+1	+2	+1	+3	125	++	Laine & Heikkilä
Fery Forest Beast	-1	+1	-1	-2	+1	+2	+1	+3	83	++	Laine & Heikkilä
Astor od Sarplaninsko Bacilo	+1	+1	+1	+2	+1	+2	+1	+3	155	++	Riikonen & Heikkilä.
Tarnokligeti Verebi Lola	-1	+1	+1	-1	+1	+2	-2	+2a	56	++	Riikonen & Heikkilä
Aisa The	+2	+2	+2	+2	+1	+3	+1	+2a	172	+++	Riikonen &

Silver Mountain's Monster											Heikkilä.	
Sakeros Fervent	-1	+1	+1	-2	+1	+2	+1	+3	85	+++	Heikkilä & Laine.	
Sakeros Big Brutus	+1	+1	+3	-1	+1	+2	+1	+3	127	+++	Heikkilä & Laine.	
Baltik des Hauts de Malforet	+1	+3	+2	+2	+1	+2	+1	+2b	143	++	Heikkilä & Lankinen (la), Pasi Halme (su).	
Efoly's Dinga	+2	+3	+3	-1	+1	+2	+3	+3	160	+++	Heikkilä & Laine.	
Sakeros Gulliver	+1	+1	+3	+2	+1	+2	-2	+3	133	++	Heikkilä & Laine.	
Sakeros Gatjuska	-1	+1	-1	-2	-1	+2	+1	+3	13	-	Heikkilä & Laine.	
Marta	+1	+1	+1	-1	+1	+2	+1	+3	125	++	Heikkilä & Laine.	
Rommie Martomberg Born To Win	-1	+1	+1	+2	+1	+3	+1	+3	140	++	Mäkinen & Riikonen.	
Zorro	-1	+1	+1	-2	+1	+2	+1	+2a	70	++	Heikkilä & Laine.	
Coastal	-1	+1	-1	-1	-1	+2	+1	+3	23	++	Heikkilä &	

Indenpendent Fatboy											Lankinen.	
Sakeros Kleopatra	-1	+1	-1	-2	+1	+2	+1	+3	83	+++	Heikkilä & Lankinen.	
Zalisa									0	Kesk.	Heikkilä & Lankinen.	
Rharp	+1	+1	-1	-2	+1	-1b	+1	+2a	53	+++	Laine & Heikkilä.	
Sakeros Katjuska	-1	+1	+1	-2	+1	+2	+1	+2a	70	+++	Mikael Laine & Sami Heikkilä.	
Zallurg	-2	+1	+3	-2	+1	+2	+1	+2b	57	++	Mikael Laine & Sami Heikkilä.	
Rethna	+1	+1	-1	-1	+1	+3	-2	+3	114	++	Anu Hatunpää & Lea Yli-Suvanto.	
Rharp	+1	+1	+1	-2	+1	-1b	+1	+3	70	+++	Anu Hatunpää & Lea Yli-Suvanto.	
Raolina	-1	+1	+1	-1	+1	+2	+1	+3	95	-	Sami Heikkilä & Jorma Lankinen.	
Varga's Bull Igor									0		Kilpeläinen & Knuutinen.	Hermot
Sakeros	-2	+1	+1	-1	-1	+2	-2	+2b	-29	++	Laine &	

Tornado												Riikonen	
Sakeros Terminator									0	Kesk.		Laine & Riikonen	
Soko	-2	+3	+3	-1	+1	+2	-2	+3	60	+++		Laine & Riikonen	
Sakeros Turacell	-1	+1	-1	-1	+1	+2	+1	+3	93	++		Laine & Riikonen	
Sreka	-1	+1a	+3	-1	+1b	+2	+1	+2a	82	++		Laine & Cederlöf	

TULOKSISTA

Allaolevaan taulukkoon on kerätty tutkituista proteiineista kuuden eri systeemin tulokset laboratorionumeroittain. Nämä tutkitut systeemit ovat TF (transferrini), Pi-1 (proteaasi-inhibiittori), Pa-1 ja Pa-2 (postalbumiini 1 ja 2), a1B (alfa-1-beeta glycoproteiini) sekä Prt-1 (pretransferrini 1).

Systeemien alapuolelle on merkitty kuinka monta alleelia eli ilmenemismuotoa sillä on. Sen alapuolella suluissa oleva luku näyttää kuinka monta näistä tunnetuista alleeleista on toistaiseksi löytynyt "sarpeilta".

Tarkkaan katsoen näkee, että viimeisessä systeemissä (Prt-1) on vain yhdellä koiralla S-alleeli. Haluttaessa säilyttää geeniperimän monimuotoisuutta, kannattaisi tällainen yksilö pitää mielessä ja mahdollisuuksien mukaan säilyttää tämä geeni (alleeli) jälkeläisissä eli käyttää yksilöä jalostukseen, mikäli muut olosuhteet sen sallivat. Samoin a1B-systeemissä on suhteellisen harvinainen D-alleeli.

Pa-1-systeemin A'-alleeli on aivan uusi ilmenemismuoto, jota tietääkseni ei muilla koiraroduilla ole vielä löytynyt.

Laboratoriossamme on tutkittu n. 3500 koiran proteiininäytteet 40 eri koirarodusta. Näyttää siltä, että tämä alleeli olisi tyypillinen sarplaninac-koirille. Rotuläheisyyksiä "sarppien" kanssa etsittäessä tällainen harvinainen ilmenemismuoto on erinomainen. Olettakaamme esim., että millään muulla koirarodulla ei löydy tätä samaa alleelia, mutta vaikka sudelta se löytyisi, silloin voisi tehdä jo sen johtopäätöksen, että susi on ollut jossain polvessa mukana. Huom. (Tämä vain esimerkin selventämisen vuoksi).

Taulukko

LABNO	TF	Pi-1	Pa-1	Pa-2	alB	Prt-1
	5 (2)	4 (2)	2 (1+1)	3 (2)	3 (3)	3 (3)
2857	BB	FI	A'B	FS	FS	DF
2858	BB	FI	A'B	FF	SS	DF
2859	BB	FI	A'A'	FS	FS	DD
2860	BB	II	A'B	FS	FS	FF
2861	BB	FI	A'A'	FS	SS	DD
2862	BB	II	BB	FS	SS	DD
2863	BB	FI	A'B	FS	FS	DD
2864	BB	FI	A'B	FS	FS	DD
2865	BB	FI	A'B	FS	FS	DF
2872	CC	FI	BB	SS	FS	FF
2873	BC	FF	BB	FS	DF	DF
2874	BB	FF	A'B	FF	SS	FF
2875	BC	FF	BB	FS	SS	DD
2876	BB	II	BB	FS	FS	DF
2877	BC	FI	BB	FS	FS	DD
2878	BB	FF	BB	FS	SS	FF
2879	BC	FI	BB	FS	SS	FF
3291	BB	FI	A'B	FS	DF	FF
3335	BB	FF	BB	SS	SS	FF
3336	BB	II	BB	FS	FS	FS
3338	BB	FI	BB	SS	SS	FF
3373	BC	FF	A'B	FS	FF	FF
3445	BC	FF	BB	FS	SS	DF
3446	BC	FI	BB	FS	SS	FF
3447	BC	FI	A'B	FS	FS	FF
3448	BC	II	BB	FS	DF	FF
3576	BB	FF	BB	SS	FS	FF

Nyt on mahdollisuus saada ainutlaatuinen populaatiogenettinen tutkimus Suomessa olevista Sarplaninac-koirista, jos saamme vielä puuttuvat näytteet lopuista koirista. Omistajat tietänevät mistä ei ole otettu verinäytettä.

Ainakin heterozygotian kannalta tilanne näyttää yllättävän "hyvältä" näiden tilastojen mukaan. Saatta kuitenkin tulla tilanteita, jolloin täytyy tehdä parituksia melko läheisten sukulaisten kanssa. Näissä tapauksissa olisi hyvä tietää koirien perimästä enemmänkin ja silloin voi käyttää hyväksi sitä tietoa, jonka saamme näistä määrityksistä. Varsinkin, jos joitain merkityksellisiä tautigeenejä sattuisi löytymään. Tulokset annetaan vain omistajalle. Tilastoissa ei ilmoiteta koirien identiteettiä.

Menestyksellistä ja antoisaa Sarplaninac-koiran jalostusta kaikille!

Tirri Niini
Dr.med.vet., lab.pääll.
Osuuskunta Kotiel.jal.-
keskus-FABA
FABALAB, PL 40
01301 VANTAA
PL 40, 01301 VANTAA